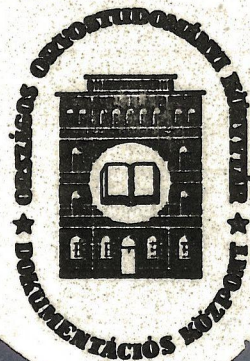

568/a

AZ ORVOSI KÖNYVTÁROS

ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR
ÉS DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT
BUDAPEST

1978
18. ÉVF.
III
SZÁM

A z
O R V O S I K Ö N Y V T Á R O S
1978. 18.évf. 3.szám

ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI
KÖNYVTÁR ÉS DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT
B u d a p e s t

Szerkeszti a Szerkesztőbizottság

Felelős szerkesztő:

Dr Székely Sándor

Szerkesztő:

Dr Benda Mária

Szerkesztőség:

**Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ
1088 Budapest, Szentkirályi u. 21.**

Telefon: 343-736, 343-788

**Jelen számunk munkatársai: EGRY Éva, az OOKDK osztályvezetője,
Dr Jiří DRBÁLEK, E.HÁJKOVÁ, S.SVATÁ és Otakar PINKAS, a prágai
Orvostudományi Információs Intézet munkatársai, BATÁRI Gyula,
az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa.**

HU ISSN 0030-6010

Felelős kiadó: Dr Székely Sándor

**Kiadja és terjeszti az ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI
KÖNYVTÁR ES DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT**

Készült: az OOKDK Sokszorosító részlegében

**Felelős vezető: Dufla Istvánné
Budapest, 1978.**

Pld.: 300 B/5

A Z O R V O S I K Ö N Y V T Á R O S
Az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ
T á j é k o z t a t ó j a

1978

18. évfolyam

3.szám

T A R T A L O M

Oldal

K ö n y v t á r o s a i n k i r j á k

- EGRY Éva: Az onkológiai és radiológiai folyóiratok értékelő vizsgálata a hazai állomány fejlesztése szempontjából 233

K ü l f ö l d i k ö n y v t á r o s o k i r j á k

- Jiří DRBÁLEK: A tartalomjegyzék-oldal optimális szerkezetének meghatározása tudományos folyóiratban ... 273

- E.HÁJKOVÁ, S.SVATÁ: Tapasztalataink a MEDLINE gépi rechechekkel 276

- Otokar PINKAS: A MEDLINE terminál és a könyvtári munka gépesítése a varsói Orvostudományi Főkönyvtárban .. 284

I s m e r t e t ő k - R e c e n z i ó k

- BATÁRI Gyula: A magyarországi orvosi sajtó kialakulása . 289

K ö z l e m é n y e k - H i r e k 320

- Jelen számunk közleményeinek referátumai 321

CONTENTS

	Page
Our librarians report	
Éva EGRY: Evaluation of Oncological and Radiological Periodicals With Special Reference to Hungarian Acquisitions	233
Foreign librarians report	
Jiří DRBÁLEK: Outlines of the Optimal Structure of Contents Table in Scientific Journals	273
E.HÁJKOVÁ - S.SVATÁ: Experiences With MEDLINE Computer Retrieval	276
Otakar PINKAS: MEDLINE Terminal and Automation of Library Work at the Central Medical Library of Warsaw	284
Reviews	
Gyula BATÁRI: Beginnings of the Hungarian Medical Press .	289
Notes and News	320
Abstracts of Articles Published in Present Issue	321

СОДЕРЖАНИЕ

Стр.

Н а ш и б и б л и о т е к а р и с о о б щ а ю т

Эва ЭГРИ: Анализ онкологических и радиологических журналов с точки зрения развития библиотечного фонда в Венгрии. 233

З а р у б е ж н ы е б и б л и о т е к а р и
с о о б щ а ю т

Jiří DRBÁLEK: Определение оптимальной структуры страницы-содержания в научных журналах. . . 273

Е. HÁJKOVÁ, S. SVATÁ: Опыт по применению механизированных ретроспективных поисков литературы MEDLINE. 276

Otakar PINKAS: Механизация терминала MEDLINE и библиотечной работы в варшавской Главной Медицинской Библиотеке. 284

О б з о р ы - Р е ц е н з и и

Дьюла БАТАРИ: Сформирование медицинской печати в Венгрии. 289

С о о б щ е н и я - И з в е с т и я

Рефераты статей данного номера журнала. 321

EGRY Éva

Az onkológiai és radiológiai folyóiratok értékelő
vizsgálata a hazai állomány fejlesztése szempontjából

Az orvostudomány egyik legdinamikusabban fejlődő ága napjainkban az onkológia, a daganatos betegségek kutatásával, gyógyításával foglalkozó tudomány. Mindez lemérhető a szakirodalomban az onkológiai tárgyú közlemények számának emelkedéséből, valamint a hazai onkológus szakemberek irodalom-figyelési, bibliográfiai összeállítások iránti igényéből. E szakterület fokozódó jelentősége és a magyar onkológusok nemzetközi tekintélye indokoltá teszi, hogy közelebbről megvizsgáljuk a szakterület dolgozóinak szakirodalmi ellátottságát, a kutató-gyógyító munka könyvtári-dokumentációs támogatásának fejlesztési lehetőségeit.

Választ kívántunk kapni arra a kérdésre, hogy az onkológiával foglalkozó szakemberek

1. milyen folyóiratok alapján tájékozódhatnak a szakterületüket érintő kérdésekről;

2. ezeket a feltárt információs forrásokat milyen mennyiségben tartalmazza a legnagyobb orvostudományi index kiadvány, az Index Medicus;

3. az onkológiai témájú szakfolyóiratokat milyen mértékben referálják a legelterjedtebb speciális referáló orgánumok;

4. milyen mértékben tud a Current Contents segítséget nyújtani az irodalom figyeléséhez;

5. a fenti másodlagos források alapján megállapítani, hogy a világon megjelenő szakfolyóiratok közül melyek a kutatás-gyógyítás szempontjából elsőrendű fontosságúak;

6. az ismertetett szakfolyóiratok milyen mértékben állnak rendelkezésre, hozzáférhetők-e az ország valamelyik könyvtárában.

A fenti adatok birtokában hű képet lehet kapni az onkológiai szakirodalom-ellátottság magyarországi helyzetéről, és ez alapjául szolgálhat orvosi könyvtáraink állományának további fejlesztéséhez.

A rendelkezésünkre álló szakirodalmat áttekintve megállapítottuk, hogy tanulmányunkkal azonos témájú, feldolgozású publikáció nem jelent meg. Számos közleményben találtunk azonban munkánkat elősegítő általánosabb adatokat, módszereket.

Tanulmányunkhoz először a témára vonatkozó hazai szakirodalmat néztük át. A tudományterület ismeretéhez sok segítséget nyújtott az Eckhardt Sándor szerkesztésében 1977-ben megjelent "Klinikai onkológia" c. kiadvány. Ebből áttekintést nyertünk az onkológia egész területéről; a daganatos betegségek patológiájáról, diagnosztikájáról és terápiájáról.

A szakirodalom növekedésére, valamint a szakfolyóiratok számára vonatkozóan hasznos adatokat kaptunk Fülöp Géza "Ember és információ" c. munkájából.

Az onkológiai szakirodalmat egyetlen hazai közlemény érintette "A SABIR és más onkológiai dokumentációs rendszerek" c. Az Orvosi Könyvtáros-ban 1976-ban megjelent referátum. Miután tanulmányunknak nem volt célja, hogy a számítógépes információs rendszerek használatát mutassa be, a SABIR rendszert csak egészen röviden érintettük inkább csak azért, mert a közeljövőben a szocialista országok között létrehozandó egységes orvostudományi információs rendszer - távlati tervek szerint - valószínűleg kapcsolódni fog a már működő európai hasonló rendszerekhez.

A feldolgozás módszerét tekintve legközelebb áll munkánkhoz Mutafov-Dimitrova-Kominka "Információellátás az endokrinológiában" c. közleménye. Összeállították az endokrinológiai szakfolyóiratok és másodlagos kiadványok jegyzékét abból a célból, hogy az endokrinológus szakemberek figyelmét felhívják a legfrissebb szakirodalmi forrásokra. Felmérték az Excerpta Medica Endokrinológia szekciójának folyóiratanyagát, a közlemények szóródását. Megállapításuk, amely szerint a 60 endokrinológiai szaklap közül mindössze 30-at referált

az Excerpta Medica a felmérés időszakában - számunkra is hasznos alátámasztásul szolgált vizsgálatainkhoz.

Hasznos adatokkal szolgált Kominka L. "A folyóiratbeszerzések alakulása az orvosi szakkönyvtári hálózatban..." c. tanulmánya, amelyből megállapíthattuk az orvostudományi könyvtári hálózatba járó onkológiai és radiológiai folyóiratok számát az 1967-1971 közötti időszakban, s így módunkban állt az azóta eltelt évek alatti fejlődést konkrétan kimutatni.

Bükyné Horváth Mária tanulmánya "A periodikum-állomány mint kutatási tárgy I-II." megerősítette nézetünket a referáló lapok és a referáltság fontossága tekintetében.

A külföldi szakirodalomból elsősorban a World Medical Periodicals két kötetét használtuk, ezek alkották a folyóirat-összeállítás alapját. Miután a Supplementum kiadása is közel 10 éve - 1968-ban - történt, a folyóiratösszeállításból sok olyan szaklapot kihagytunk, amelyekről tudjuk, hogy azóta megszűntek.

A World Medical Periodicals adatainak kiegészítése céljából dolgoztuk fel az Ulrich 1975-76-os kiadását, valamint A Fisher-Harriehausen-Gerber összeállításában megjelent "Bibliographie der deutschen medizinischen Zeitschriften" 1971-es kötetét.

A történeti áttekintést tárgyaló részhez az anyagot "Garri-son and Morton's medical bibliography" c. kötetből vettük, kiegészítve egyéb adatokkal.

H.David könyvének referátuma "A tudományos információ, mint a biológia és az orvostudomány fejlődésének kifejezője" címmel jelent meg Az Orvosi Könyvtáros-ban 1975-ben. Ebből különösen a folyóiratok és publikációk számadatai voltak számunkra hasznosak és a Fülöp Géza munkájából nyert adatokat újabb és tárgyunkhoz közelebbi adatokkal bővíti.

Átnéztük L.Sandor és mtsai "Analysis of the structure of cancer literature based on SABIR-C" 1976-ban megjelent közleményét, mely a SABIR rendszer folyóirat-feldolgozásáról szolgált infor-matív adatokkal.

E.Garfield "Journal citation studies. 16. Cancer journals and articles" c. közleménye érdekesen elemzi az onkológiai szaklapokban megjelenő közlemények idézettségi arányát, illetve össze-foglalja, hogy a kiválasztott onkológiai szaklapok cikkei első-

sorban milyen közleményeket idéznek. Miután mi nem foglalkoztunk az idézettség vizsgálatával, ez a közlemény inkább tájékoztató jellegű volt számunkra, pl. érdekes adat, hogy a *Neoplasma c. KGST* szakfolyóíratra 192 esetben történt hivatkozás a vizsgált időszakban, ebből 124 alkalommal egyéb onkológiai szakfolyóíratban.

Az onkológia kialakulásának összefoglalása

A daganatos betegségek megismerésével, gyógyításával régóta foglalkozik az orvostudomány. Az egyiptomi papiruszok egyike - i.e. 1500 körül - elsőként említi az arzén alkalmazását a daganatok gyógyításában. Az emlőrákos betegség első klinikai leírója Hippokratész volt, tőle származik a rák /karkinosz/ elnevezés is. Daganatos emlő első eltávolítását Galenos /130-200/ végezte. A középkori orvosok és sarlatánok a rák kezelésére igen változatos konzervatív gyógymódokat alkalmaztak.

A modern onkológia kialakulását jelezve Bernard Peyrilhe /1735-1804/ akadémiai disszertációját a rákról írta. Percival Pott /1714-1788/ angol sebész már két évszázaddal ezelőtt felhívta a figyelmet a foglalkozási rák etiológiájára; megfigyelte, hogy kéményseprőknél a scrotum-rák sokkal gyakoribb, mint egyéb foglalkozási csoportoknál. Joseph Leidy /1823-1891/ végezte az első kísérletes daganatátültetést. Tage Anton Ultimus Sjögren /1859-1939/ nevéhez fűződik a röntgen-sugár alkalmazása a rák kezelésében. Egyes daganat-típusok napjainkban is azon a néven ismertek az onkológiai irodalomban, amelyeket első leírójuk - neves onkológusok - után kaptak, így: William Russel /1852-1940/, Hans Kundrat /1845-1893/, Francis Peyton Rous /1879-1976/, James Ewing /1866-1943/ stb.

A rosszindulatú daganatok kórereditét napjainkig sem sikerült felderíteni. A hagyományos sebészi és sugár-terápia mellett egyre nagyobb szerepet kap a specifikus citosztatikus szerek kutatása. A racionális kemoterápia alapja egy 33 évvel ezelőtti tapasztalat. 1944-ben egy légítámadás után Olaszországban elsüllyedt

egy hadihajó, amelyen nagymennyiségű mustárgáz volt. A megmentett matrózok vizsgálatakor feltűnt az orvosoknak, hogy a fehérvérsejtek és vérlemezék száma ezekben a betegekben feltűnően csökkent, a katonák egy része súlyos fertőzések következtében elpusztult. Az orvosok a csontvelőkárosodást a mustárgáz hatásával magyarázták. Ez vezette a haematológusokat ahhoz a gondolathoz, hogy a harci gázként alkalmazott yperitet megkíséreljék alkalmazni a leukaemia terápiájában. S a mustárnitrogén származékokkal a leukaemia gyógyításában szerzett első kedvező tapasztalatok jelentették a korszerű rák kemoterápia kezdetét.

Az onkológia az utóbbi 2-3 évtizedben vált önálló tudományággá. Önállósulását az indokolta, hogy korábban a daganatkutatásban és a daganatgyógyításban számos orvosi szakterület vett részt egymástól függetlenül, de hiányzott ezek szintézise, azaz a daganatkezelés teljes folyamatát és a daganatgyógyítás valamennyi területét átfogó tudomány. /7/

Ma a világon mintegy félmillió főfoglalkozású szakember foglalkozik rákkutatással. Ezt indokolja az a tény, hogy ma a rákhalálozás a haláloki statisztika második helyén szerepel.

A szakfolyóiratok

Az onkológia területén folyó tudományos kutatások, valamint a különböző gyógyító eljárások eredményeiről - a többi tudományterülethez hasonlóan - a szakfolyóiratokban megjelenő publikációkból tájékozódnak elsősorban a szakemberek.

A világon 1973-ban mintegy 35.000 szakfolyóirat jelent meg évente, körülbelül 2 millió közleménnyel. /4/

Az orvosi folyóiratok száma 1780-ban 69, 1880-ban 850, 1961-ben 5.000 volt. A folyóiratok később ismertetett "világkondja" 1975-76-ban mintegy 8.000 periodikát tartalmaz.

Az orvostudományi-biológiai-gyógyszerészeti folyóiratok száma - David adatai szerint 1974-ben - évi 10.000, 700.000 közleménnyel. /2/

Egy WHO felmérés szerint az évente megjelenő onkológiai szakközlemények száma 1975-ben elérte a 20.000-et.

A szakirodalom növekedését exponenciális függvénnyel lehet leírni. A növekedés eredményeképpen minden nap 500-zal több folyóirat cikk jelenik meg, mint egy évvel korábban. /4/

Ezek a számok mutatják, hogy a munkájához szükséges információkat ma már egyetlen szakember sem képes önmaga beszerezni, különösen azért nem, mert az információk szóródása következtében a szakközlemények nagyszámu, különböző nyelvű és a legkülönbözőbb profilu folyóiratokban jelennek meg. A kutató - ha csak szűk szakterületének folyóiratait kíséri figyelemmel - esetleg a legfontosabb információkról nem szerez tudomást.

Ezért van nagy jelentőségük az indexelő és referáló folyóiratoknak, amelyek közül az indexek elvileg minden - szakterületükre vonatkozó - közleményt feltárnak, a referáló lapok pedig - bár erősen szelektálva - de szakterületük irodalmának magját gyűjtik egybe, segítve a tájékoztató szakembert a célzott irodalomkutatásban s az információszolgáltatásban.

Ezek a kiadványok tehát megkönnyítik mind a kutató, mind a könyvtáros munkáját, s a különböző periodikumokban megjelenő közlemények - a másodlagos kiadványok segítségével - könnyebben válnak a nemzetközi tudományos kutatás részévé. /1/

A rendelkezésünkre álló forrásokból /3, 13, 14, 15/, valamint ezeket kiegészítve a legfrissebb kereskedelmi prospektusok anyagával - összeállítottuk a jelenleg megjelenő onkológiai folyóiratok és folyóirat jellegű periodikák, a tárgykört érintő bibliográfiák és referáló lapok jegyzékét.

Mivel az onkológia határterületei közül az egyik legfontosabb a radiológia - diagnosztikai és terápiás alkalmazása az onkológus munkájához nélkülözhetetlen -, felmérésünket nem korlátoztuk a szorosan vett onkológiai szakirodalmi bázisra, hanem kiterjesztettük a radiológiai folyóiratok és periodikák feldolgozására is. Az onkológiai szakfolyóiratokhoz hasonló módszerrel összeállítottuk a radiológiai szakfolyóiratok és folyóirat jellegű periodikák jegyzékét is.

A felsorolt onkológiai folyóiratok száma 118, a radiológiai folyóiratok száma 99.

Mindkét szakterület vonatkozásában a gyűjtést általában 1977 közepével zártuk; tehát igyekeztünk a legújabb változások - ideai indulások, megszűnések - figyelembevételével a jelenlegi állapotot rögzíteni.

Az Index Medicus

Az orvostudomány bármely területének irodalomkutatásához nélkülözhetetlen segédeszköz az Index Medicus. Ez a kurrens orvostudományi szakbibliográfia a National Library of Medicine /Bethesda/ kiadásában jelenik meg. Havi kötetei a primer dokumentum megjelenésétől kb. 4-5 hónap elteltével tájékoztatnak az irodalomról. Évente mintegy 270.000 közlemény adatait regisztrálja az orvostudomány egész területéről, speciális tárgyszó szerinti csoportosításban. A köteteket névmutató egészíti ki. Éves kumuláció formájában is megjelenik.

Az Index Medicus az orvosi szakirodalomból a kutatás szempontjából fontos irodalmat igyekszik feltárni. Ezért az összeállítás munkáját végző könyvtár a hozzá beérkező folyóiratokból első sorban a fenti szempontok szerint válogat. Vannak tehát folyóiratok, amelyeket teljesen, másokat válogatva, ismét másokat egyáltalán nem dolgoz fel. A válogatás során érvényesül olyan szempont is, hogy a kisebb országok és kevésbé ismert nyelvek inkább részesülnek mellőzésben mint a vezető államok és a világnyelvek, elsősorban az angol. Ilyen válogatás után az évente megjelenő orvosi szakközleményeknek mintegy 40 %-át tárja fel.

Az Index Medicus 1977-ben összesen 2.186 féle orvosi-biológiai folyóiratot dolgozott fel rendszeresen. Ebből 1898 szakfolyóirat, 288 általános orvosi folyóirat volt.

Megnéztük, hogy 1977-ben az onkológiai és radiológiai folyóiratok milyen számban kerültek feldolgozásra.

Megállapítottuk, hogy az Index Medicus 1976-77-ben az alábbi onkológiai folyóiratok közleményeit regisztrálta:

Acta Ibérica Radiologica - Cancerologica /Madr./
Acta Oncologica /Madr./
Advances in Cancer Research /NY/
Archiv für Geschwulstforschung /Dresden/
Archivio Italiano di Patologia e Clinica dei Tumori /Modena/
British Journal of Cancer /Lond./
Bulletin du Cancer /Paris/
CA-A Cancer Journal for Clinicians /NY/
Canadian Conference - Cancer, Proceedings /Canada/
Cancer /Philad./
Cancer Biochemistry Biophysics /Lond.-NY/
Cancer Research /Chic./
Cancer Treatment Reports /Silver Spring/
Cancer Treatment Reviews /Lond./
Cancro /Torino/
Clinical Bulletin Memorial Sloan-Kettering Cancer Center /NY/
Clinical Oncology /Lond./
European Journal of Cancer /Oxford/
Gann /Tokyo/
Growth /Philad./
IARC Monographs on the Evaluation of Carcinogenesis Risk of Chemicals to Man /Lyon/
Indian Journal of Cancer /Bombay/
International Journal of Cancer /Kbh./
International Journal of Radiation Oncology - Biology - Physics /NY/
Journal of Japan Society for Cancer Therapy /Kyoto/
Journal of the National Cancer Institute /Wash./
Journal of Surgical Oncology
Medical and Pediatric Oncology /NY/
Monographs on Neoplastic Disease et Various Sites /Edinb./
National Cancer Institute Monographs /Wash./
Neoplasma /Bratisl./
Nowotwory /Warszawa/

Oncology /Basel/
 Progress in Clinical Cancer /NY/
 Recent Results in Cancer Research /Berl./
 Revista del Instituto Nacional de Cancerologia /Mexico/
 Seminars in Oncology /NY/
 Tumori /Milano/
 Voproszú Onkologii /Moszk./
 Zeitschrift für Krebsforschung /Berl./

Az Index Medicus 1976-77-ben az alábbi radiológiai folyó-
 iratok közleményeit regisztrálta:

Acta Ibérica Radiologica - Cancerologica /Madr./
 Acta Isotopica /Padova/
 Acta Radiologica. Ser.1. Ser.2. /Stockh./
 American Journal of Roentgenology /Springfield/
 Annales de Radiologie /Paris/
 Australasian Radiology /Sydney/
 Bibliotheca Radiologica /Basel/
 British Journal of Radiology /Lond./
 Československá Radiologie /Praha/
 Clinical Radiology /Lond./
 CRC Critical Review in Clinical Radiology and Nuclear Medicine
 /Cleveland/
 Current Topics in Radiation Research /Amst./
 Fortschritte auf dem Gebiete der Röntgenstrahlen und der
 Nuklearmedizin /Stuttg./
 International Journal of Applied Radiation and Isotopes /Oxford-NY/
 International Journal of Radiation Oncology - Biology - Physics
 /NY/
 Investigative Radiology /Philad./
 Japanese Journal of Clinical Radiology /Tokyo/
 Japanese Journal of Nuclear Medicine /Tokyo/
 Journal Belge de Radiologie /Bruxelles/
 Journal of the Canadian Association of Radiologists /Montreal/
 Journal of Radiation Research /Tokyo/
 Journal de Radiologie, d'Électrologie et de Médecine Nucléaire
 /Paris/

Medical Radiography and Photography /Rochester/
 Medicinszkaja Radiologija /Moszk./
 Modern Trends in Radiotherapy /NY/
 Nippon Acta Radiologica /Tokyo/
 Nuclear-Medizin /Stuttg./
 Pediatric Radiology /Berl./
 Progress in Nuclear Medicine /Baltimore/
 Radiobiologia - Radiotherapia /Berl./
 Radiologe /Berl./
 Radiologia Clinica /Basel/
 Radiologia Diagnostica /Berl./
 Radiologia Medica /Torino/
 Radiologic Clinics of North America /Philad./
 Radiologic Technology /Baltimore/
 Radiology /Syracuse/
 Recent Advances in Clinical Nuclear Medicine /Edinb./
 Röntgenblätter /Wuppertal/
 Röntgenpraxis /Stuttg./
 Seminars in Nuclear Medicine /NY/
 Seminars in Roentgenology /NY/
 Strahlentherapie /München/
 Vesztnik Rentgenologii i Radiologii /Moszk./

Az 1898 szakfolyóiratból tehát 40 volt onkológiai és 44 radiológiai tárgy. Eszerint az Index Medicus a teljes onkológiai és radiológiai folyóiratoknak mintegy 40 %-át indexeli. Ez a szám kedvezőnek tűnik, ha az orvostudomány szakágainak számát vizsgáljuk. Ma kb. 40-re tehető az orvostudomány azon szakterületeinek száma, amelyek önálló tudománygá válva, saját folyóirattal rendelkeznek. Ez azt jelenti, hogy szakterületenként mintegy 47 folyóiratot indexel az Index Medicus. A sebészet, szülészet-nőgyógyászat, gyermekgyógyászat szakfolyóiratai természetesen nagyobb számmal szerepelnek mint a kisebb orvosi szakterületek lapjai. Sajnos ebben a nagy orvostudományi bibliográfiában az onkológia-radiológia egyetlen magyar folyóirata sem kerül feldolgozásra. Az előző fejezetben említett - teljességre törekvő - folyóiratjegyzékünket az Index Medicusban feldolgozott folyóiratokkal

Összehasonlítva megállapíthatjuk, hogy természetesen kimaradtak innen a másodlagos irodalmat tartalmazó kiadványok, a nem eredeti közleményeket és a szakmai szervezetek életével foglalkozó közleményeket tartalmazó periodikumok /pl. a hazai - bár világnyelven megjelenő - Antitumor Drug Therapy Reports és a Bjulleten' Informacii po Lekarsztvennoj Terapii Opuholej/.

Referáló lapok

Felmérésünk a következőkben a referáló lapokra irányult.

A szakirodalom referálása a mai formában a 19. században vette kezdetét. A referáló lapok kiváló másodlagos források. David megállapítása szerint a közlemények mintegy 60 %-át tárják fel referálással. /2/ /Az Index Medicus mintegy 40 %-át dolgozza fel az orvosi szakirodalomnak./

A referáló lapok szerkesztősége erősen szelektál a közlemények között. Az átfutási idő az egyes kiadványoknál különböző, de általában elég nagy: 1-2 év az eredeti közlemény megjelenésétől.

Az Excerpta Medica

Az orvostudományi szakirodalom legnagyobb referáló orgánuma az Excerpta Medica /Amsterdam/. Angol nyelvű referáló lap. Ma már 47 szakcióban jelenik meg, általában havi füzetekben. Az onkológia szakció az egyik legnagyobb, évi 30 füzetben /1 vol. = 10 füzet/ referálja a szakirodalmat. Név- és tárgymutató egészíti ki a füzeteket, a minden kötet végén összesített tárgymutató könnyíti meg a keresést. Szerkesztőbizottságának neves magyar onkológus szakemberek is tagjai.

Megvizsgáltuk az "Excerpta Medica Sect.16.Cancer" egy évi számaait /1976.Vol.33, 1977.Vol.34. és Vol.35./, hogy az egyes onkológiai szakfolyóiratok referáltsága milyen mértékű, továbbá hogy ez a szekoio milyen mértékben dolgozza fel a radiológiai folyóiratokat, valamint azt, hogy az onkológiai közlemények milyen szóródást mutatnak az általános orvostudományi és egyéb orvostudományi szaklapok között.

A három kötetben közölt összes referátum száma 11.710 volt.

47 féle onkológiai folyóiratról 3.076 db referátum jelent meg /26.3 %/. A referátumok folyóiratok szerinti megoszlását az alábbi táblázat tartalmazza:

<u>folyóirat neve</u>	<u>referátumok száma</u>
A.R.Treatment in Carcinoma of the Uterus	1
Archiv für Geschwulstforschung	62
British Journal of Cancer	132
Bulletin du Cancer	25
CA-A Cancer Journal for Clinicians	6
Cancer /Philad./	543
Cancer Biochemistry Biophysics	13
Cancer Chemotherapy Reports	57
Cancer Cytology	1
Cancer Immunology and Immunotherapy	13
Cancer Letters	62
Cancer Research	605
Cancer Treatment Reports	84
Cancer Treatment Reviews	25
Clinical Oncology	49
European Journal of Cancer	104
Gann	146
Growth	2
Gynecologic Oncology	37
Hellenic Oncology	6
Indian Journal of Cancer	36
International Journal of Cancer	205
IRCS Medical Science. Cancer	1

folyóirat neve**referátumok száma**

Journal of Japan Society for Cancer Therapy	7
Journal of the National Cancer Institute	313
Journal of Surgical Oncology	58
Kanser Haberleri	5
Krebsgeschehen	5
Libri Oncologi	8
Magyar Onkológia	16
Medical and Pediatric Oncology	26
National Cancer Institute Monographs	24
Neoplasma	56
Nowotwory	6
Oncologia /Buc./	3
Onkologija /Szófia/	13
Oncology	41
Österreichische Zeitschrift für Onkologie	12
Proceedings of the American Association for Cancer Research	43
Recent Results in Cancer Research	20
Seminars in Oncology	17
South African Cancer Bulletin	2
Tumor Research	4
Tumori	46
UICC Technical Report Series	10
Voproszú Onkologii /Moszk./	57
Zeitschrift für Krebsforschung	69

A felsorolt folyóiratok közül a legtöbb referátumot az alábbiakból közölték:

Cancer Research	605 referátum
Cancer /Philad./	543 "
Journal of the National Cancer Inst.	313 "
International Journal of Cancer	205 "
Gann	146 "
British Journal of Cancer	132 "
European Journal of Cancer	104 "

A többi onkológiai folyóiratból 100-nál kevesebb referátum készült. Kiemeljük azonban a Neoplasma /Bratisl./ c. KGST folyóiratot, amely 56 referátummal szerepel, a Magyar Onkológiát /16 referátum/ és a Voproszu Onkologii /57 referátum/.

Az Excerpta Medicának ugyanezen kötetei ebben az időszakban 48 radiológiai folyóiratból 748 referátumot közölték /6.4 %/, az alábbi táblázat szerint:

<u>folyóirat neve</u>	<u>referátumok száma</u>
Acta Endoscopic Radiocinematographie	4
Acta Radiologica Ser. 1. Ser.2.	37
American Journal of Roentgenology	73
Annales de Radiologie	10
Applied Radiology	4
Australasian Radiology	2
British Journal of Radiology	33
Československá Radiologie	1
Clinical Radiology	27
European Journal of Nuclear Medicine	4
Fortschritte auf dem Gebiete der Röntgenstrahlen	22
Frontiers of Radiation Therapy and Oncology	4
International Journal of Nuclear Medicine and Biology	2
International Journal of Radiation Biology and Related Studies in Physics, Chemistry and Medicine	10
International Journal of Radiation Oncology - Biology - Physics	76
Investigative Radiology	2

folyóirat neve referátumok száma

Japanese Journal of Clinical Radiology	3
Journal Belge de Radiologie	13
Journal of the Canadian Association of Radiologists	7
Journal of Clinical Ultrasound	4
Journal of Neuroradiology	3
Journal of Nuclear Medicine	26
Journal of Radiation Research	1
Journal de Radiologie, d'Électrologie et de Médecine Nucléaire	19
Medicinszkaja Radiologija /Moszk./	23
Neuroradiology	8
Nippon Acta Radiologica	22
Nuclear-Medizin	6
Pediatric Radiology	2
Polski Przegląd Radiologii i Medycyny Nuklearnej	12
Quaderni di Radiologia	1
Radiation Research	18
Radiobiologia - Radiotherapia	25
Radiobiologija /Moszk./	4
Radiologe	9
Radiologia /Madr./	7
Radiologia Clinica	13
Radiologia Diagnostica	12
Radiologia Medica	9
Radiologic Clinics of North America	8
Radiology	95
Röntgenologija i Radiologija /Szófia/	1
Röntgenblätter	18
Röntgenpraxis	1
Seminars in Nuclear Medicine	6
Skeletal Radiology	1
Strahlentherapie	52
Vesztnik Röntgenologii i Radiologii /Moszk/	8

A legtöbb referátummal szereplő folyóiratok:

Radiology	95 referátum
International Journal of Radiation Oncology-Biology-Physics	76 "
American Journal of Roentgenology	73 "
Strahlentherapie	52 "
Acta Radiologica Ser.1.Ser.2.	37 "
British Journal of Radiology	33 "
Clinical Radiology	27 "

A Radiobiologia-Radiotherapia /Berl./ c. KGST folyóirat 25 referátummal, a Radiologia Diagnostica /Berl./ 12 referátummal szerepel.

Az általános orvostudományi szaklapokból összesen 1.426 onkológiai tárgyú közleményt referált /12.1 %/. Ezek közül a legtöbb az alábbi folyóiratokban jelent meg:

<u>folyóirat neve</u>	<u>referátumok száma</u>
Proc.Nat.Acad.Sci.USA	109
Lancet	49
Brit.med.J.	44
Nature	43
New Engl.J.Med.	35

A többi 6,460 referátum /55.3 %/ az orvostudomány egyéb szakfolyóiratai között oszlik meg. Itt nem az egyes folyóiratok, hanem inkább egy-egy szakterület referáltsága a jellemző. Ennek szemléltetésére kiválasztottuk a sebészetet, amely az orvostudománynak egy nagy területe; a kisebb orvostudományi ágak közül a fül-orr-gégegyógyászatot; valamint az elméleti tudományágak közül összevontan a biokémia-biofizika szakfolyóiratait, - ezek megoszlása a következő volt:

általános sebészet	536 referátum
fül-orr-gégegyógyászat	226 "
biokémia-biofizika	427 "

Az Excerpta Medica az általunk jegyzékbe foglalt onkológiai és radiológiai folyóiratok 44 %-át referálja. Ez az arányszám is közel áll az Index Medicus esetében talált feldolgozási arányhoz,

s a feldolgozott folyóiratok is nagyrészt összeesnek, jelezve, hogy ez a két jelentős kiadvány a folyóiratok közül melyeket tartja ismertetésre fontosnak.

A német referáló lapok

A következőkben - az Excerpta Medicánál alkalmazott szempontok szerint - megvizsgáltuk a német nyelvterület referáló lapjait. A Springer Verlag /Berlin/ kiadásában megjelenő referáló lapokból hármat kellett átnéznünk, mégpedig azért, mert ez a kiadó nem jelentet meg összefoglaló onkológiai referáló lapot, hanem külön referálja az onkopatológiai, s külön a klinikai onkológiai közleményeket. Sokkal kisebb terjedelmű referáló lapok, s átfutási idejük is jóval hosszabb az Excerpta Medicánál. A háromféle referáló lap egy évi füzetait néztük át, az 1976, illetve amennyiben átmenő évfolyamról volt szó, az 1976-77. évet.

Az onkológiai folyóiratok referáltságát a Zentralblatt Hämatologie-Klinische Onkologie /Kongresszentralblatt für die gesamte Innere Medizin Sekt.F./ 1976. Bd.322. 1-6. számaiban az alábbi összeállítás szemlélteti:

<u>folyóirat neve</u>	<u>referátumok száma</u>
Archiv für Geschwulstforschung	14
British Journal of Cancer	57
Bulletin du Cancer	5
Cancer /Philad./	99
Cancer Research	20
European Journal of Cancer	31
Gann	4
Gynecologic Oncology	1
International Journal of Cancer	20
Journal of the National Cancer Institute	18
Krebsgeschehen	1
Neoplasma	3
Oncology	16
Österreichische Zeitschrift für Onkologie	13

<u>folyóirat neve</u>	<u>referátumok száma</u>
Tumor Research	2
Tumori	15
UICC Bulletin	1
Voproszu Onkologii	3
Zeitschrift für Krebsforschung	8

Ebben a referáló lapban az összes referátumok száma 2.000 volt. 19 onkológiai folyóirathból 331 referátumot közöltek egy év alatt.

A folyóiratok a referátumok mennyisége sorrendjében:	
Cancer /Philad./	99 referátum
British Journal of Cancer	57 "
European Journal of Cancer	31 "
Cancer Research	20 "
International Journal of Cancer	20 "
Journal of National Cancer Institute	18 "
Oncology	16 "

Ugyanezen referáló lap 18 radiológiai folyóirathból 115 referátumot közölt, az alábbi felsorolás szerint:

<u>folyóirat neve</u>	<u>referátumok száma</u>
Acta Radiologica Ser.1.Ser.2.	11
American Journal of Roentgenology	19
Annales de Radiologie	6
British Journal of Radiology	4
Clinical Radiology	11
Fortschritte auf dem Gebiete der Röntgenstrahlen	6
International Journal of Radiation Biology and Related Studies in Physics, Chemistry and Medicine	2
Journal of Nuclear Medicine	2
Journal de Radiologie, d'Électrologie et de Médecine Nucléaire	2
Pediatric Radiology	2
Radiohiologia - Radiotherapia	5
Radiologie	4

<u>folyóirat neve</u>	<u>referátumok száma</u>
Radiologia Clinica	13
Radiologia Medica	1
Radiology	3
Röntgenblätter	7
Röntgenpraxis	2
Strahlentherapie	15

A sorrend a referátumok mennyisége szerint:

American Journal of Roentgenology	19 referátum
Strahlentherapie	15 "
Radiologia Clinica	13 "
Acta Radiologica Ser.1.Ser.2.	11 "
Clinical Radiology	11 "

Az általános orvostudományi folyóiratok közül kiemelkedő a

Lancet	22 referátum
Deutsche Medizinische Wochenschrift	19 "
British Medical Journal	15 "
New England Journal of Medicine	15 "

A következő német nyelvű referáló lapunk a "Berichte über die allgemeine Pathologie und spezielle Pathologie" /Berl./ 1976. Bd. 90. 1-6. füzetek voltak. A referáló lapnak csak az első két száma közül daganatkutatással kapcsolatos közleményeket.

Az összes referátum száma 881 volt. 12 onkológiai folyóiratból 287 referátumot dolgozott fel, az alábbiak szerint:

<u>folyóirat neve</u>	<u>referátumok száma</u>
Archiv für Geschwulstforschung	7
British Journal of Cancer	29
Bulletin du Cancer	7
Cancer /Philad./	130
Cancer Research	12
European Journal of Cancer	25
Gynecologic Oncology	2
International Journal of Cancer	19

folyóirat nevereferátumok száma

Journal of the National Cancer Institute	32
Oncology	5
Österreichische Zeitschrift für Onkologie	8
Zeitschrift für Krebsforschung	11

A folyóiratok sorrendje a referátum-mennyiség szerint:

Cancer /Philad./	130 referátum
Journal of the National Cancer Institute	32 "
British Journal of Cancer	29 "
European Journal of Cancer	25 "
International Journal of Cancer	19 "

Radiológiai folyóiratot mindössze négvet regisztrál

17 közleménnyel:

American Journal of Roentgenology	8 referátum
Acta Radiologica Ser.1.Ser.2.	2 "
Radiology	4 "
Strahlentherapie	3 "

Az általános orvostudományi folyóiratok közül ismét említést érdemel a

Deutsche Medizinische Wochenschrift	15 referátum
Lancet	10 "

Végül megnéztük a Zentralblatt für die gesamte Radiologie 1976-77. Bd.111. 1-6. számának referált folyóiratait.

Az összes referátum száma 2.008 volt. - Miután ez a referáló lap elsősorban radiológiai-röntgenológiai területről referál, onkológiai témájú referátumot mindössze 642-et találtunk.

17 onkológiai folyóiratból 123 referátum jelent meg, az alábbiak szerint:

folyóirat nevereferátumok száma

Archiv für Geschwulstforschung	3
British Journal of Cancer	17
Bulletin du Cancer	7

<u>folyóirat neve</u>	<u>referátumok száma</u>
Cancer /Philad./	45
Cancer Research	6
European Journal of Cancer	5
Gann	1
Gynecologic Oncology	1
International Journal of Cancer	5
Journal of the National Cancer Institute	3
Magyar Onkológia	6
Neoplasma	1
Oncology	4
Österreichische Zeitschrift für Onkologie	2
Tumori	3
Voproszú Onkologii	12
Zeitschrift für Krebsforschung	2

A folyóiratok sorrendje a referátumok mennyisége szerint:

Cancer /Philad./	45 referátum
British Journal of Cancer	17 "
Voproszú Onkologii	12 "

Ebben a referáló laphan a Magyar Onkológia 6 referátummal szerepel.

A radiológiai folyóiratokból csak azokat regisztráltuk, ahol a referátumok onkológiai témájuk voltak. Eszerint 30 radiológiai folyóiratot gyűjtöttünk össze 285 onkológiai referátummal. E folyóiratok referáltságát következő összeállításunk szemlélteti:

<u>folyóirat neve</u>	<u>referátumok száma</u>
Acta Radiologica Ser.1.Ser.2.	8
American Journal of Roentgenology	17
Annales de Radiologie	7
British Journal of Radiology	21
Clinical Radiology	8
Fortschritte auf dem Gebiete der Röntgenstrahlen	17
Indian Journal of Radiology	1

<u> folyóirat neve</u>	<u> referátumok száma</u>
Isotopenpraxis	1
Journal Belge de Radiologie	1
Journal of Nuclear Medicine	12
Journal de Radiologie, d'Électrologie et de Médecine Nucléaire	8
Magyar Radiológia	3
Medicinszkaja Radiologija	27
Neuroradiology	1
Nippon Acta Radiologica	10
Polski Przegląd Radiologii i Medycyny Nuklearnej	3
Radiation Research	1
Radiobiologia - Radiotherapia	15
Radiologe	5
Radiologia /Buc./	4
Radiologia /Madr./	5
Radiologia Clinica	5
Radiologia Diagnostica	7
Radiologia Medica	5
Radiology	44
Röntgenblätter	7
Röntgenpraxis	1
Seminars in Roentgenology	1
Strahlentherapie	32
Vesztnik Rentgenologii i Radiologii	8

A folyóiratok a referátum-mennyiség sorrendjében:

Radiology	44 referátum
Strahlentherapie	32 "
Medicinszkaja Radiologija	27 "
British Journal of Radiology	21 "
American Journal of Roentgenology	17 "
Fortschritte auf dem Gebiete der Röntgenstrahlen	17 "

A Radiobiologia-Radiotherapia /Berl./ és a Radiologia Diagnostica /Berl./ KGST folyóiratok 15, illetve 7 referátummal, a Magyar Radiológia 3 referátummal szerepel.

A 642 referátumból 107 általános orvosi folyóiratban, 127 különböző orvosi szakfolyóiratban jelent meg.

Alábbi táblázatunkban összesítettük a vizsgált német referáló lapok és az Excerpta Medica onkológiai és radiológiai szakfolyóiratokban megjelent közlemények számát:

ref.lap	összes ref. sz.	onkol. f.irat	ref. sz.	radiol. f.irat	ref. sz.	összesen
Zbl.Hämat.	2000	19	331	18	115	
Ber.Path.	881	12	287	4	17	
Zbl.Rad.	2008	17	123	30	285	
	4889		741		417	1158
Excerpta Med.	11710		3076		748	3824

A Springer Verlag referáló lapjainak adatait összesítve megállapíthatjuk, hogy

1. Az Excerpta Medica - a német referáló lapokkal szemben - több mint kétszeresét tárja fel az onkológiai közleményeknek,
2. Az onkológiai tárgyú szakirodalom három kiadványban oszlik el, ami nehezíti az áttekintést még akkor is, ha a kutatók általában csak szűkebb terület /klinikai onkológia, daganatkutatás/ iránt érdeklődnek.
3. Az Excerpta Medica folyóiratbázisa is szélesebb nemcsak számszerűleg, hanem területileg és nyelviileg is.
4. Az Excerpta Medica átfutási ideje lényegesen rövidebb, s a kötetek mutatói sem maradnak el annyira, mint a német referáló lapok esetében.

Szovjet referáló lap

Következő felmérésünk a referáló lapok közül a Medicinszkij Referativnuij Zsurnal Razd.6. Onkologija - Klinicseszkaja Radio-logija - Medicinszkaja Rentgenologija 1976. évi 1-12. számára irányult. Ez az orosz nyelvű referáló lap egy szekcióba gyűjti az onkológiai és radiológiai témájú közleményeket.

1976-ban a közölt referátumok száma 1.481 volt. 27 onkoló-giai szakfolyóiratból 467 referátumot közölt, melyet az alábbi összeállításunk szemléltet:

<u>folyóirat neve</u>	<u>referátum száma</u>
Archiv für Geschwulstforschung	20
British Journal of Cancer	30
Bulletin du Cancer	15
Cancer /Philad./	91
Cancer Chemotherapy Reports	28
Cancer Cytology	2
Cancer Research	14
Clinical Oncology	4
European Journal of Cancer	14
Gann	4
Indian Journal of Cancer	6
International Journal of Cancer	20
Japanese Journal of Clinical Oncology	8
Journal of National Cancer Institute	21
Journal of Surgical Oncology	27
Krebsgeschehen	3
Magyar Onkológia	5
Neoplasma	10
Nowotwory	16
Oncologia /Buc./	5
Onkologija /Szófia/	3
Oncology	17
Seminars in Oncology	6
South African Cancer Bulletin	2

folyóirat nevereferátum száma

Tumori	25
Voproszú Onkologii	67
Zeitschrift für Krebsforschung	3

A folyóiratok a referátum-mennyiség sorrendjében:

Cancer /Philad./	91 referátum
Voproszú Onkologii	67 "
British Journal of Cancer	30 "
Cancer Chemotherapy Reports	28 "
Journal of Surgical Oncology	27 "
Tumori	26 "
Archiv für Geschwulstforschung	20 "

A radiológiai folyóiratok közül csak azokat regisztráltuk, melyek onkológiai témájú közlemények voltak. Eszerint 34 radiológiai folyóiratból 294 referátum volt onkológiai tárgyu.

folyóirat nevereferátum száma

Acta Radiologica Ser. 1.Ser.2.	27
American Journal of Roentgenology	23
Annales de Radiologie	6
Annali di Radiologia Diagnostica	1
British Journal of Radiology	10
Canadian Journal of Radiography	2
Clinical Radiology	11
Fortschritte auf dem Gebiete der Röntgenstrahlen	6
Indian Journal of Radiology	4
International Journal of Radiation Biology and Related Studies in Physics, Chemistry and Medicine	2
Journal Belge de Radiologie	1
Journal of the Canadian Association of Radiologists	5
Journal of Nuclear Medicine	20
Journal de Radiologie, d'Électrologie et de Médecine Nucléaire	15
Magyar Radiológia	1
Medicinszkaja Radiologija	25

<u>folyóirat neve</u>	<u>referátum száma</u>
Neuroradiology	6
Nuclear-Medizin	2
Pediatric Radiology	3
Polski Przegląd Radiologii i Medycyny Nuklearnej	6
Radiobiologia - Radiotherapia	18
Radiologe	13
Radiologia /Buc./	1
Radiologia Clinica	3
Radiologia Diagnostica	5
Radiologia Medica	2
Radiologic Clinics of North America	2
Radiology	18
Röntgenlogija i Radiologija /Szofia/	1
Röntgenblätter	8
Seminars in Nuclear Medicine	1
Seminars in Roentgenology	1
Strahlentherapie	31
Vesztnik Rentgenologii i Radiologii	14

A folyóiratok a referátum-mennyiség sorrendjében:

Strahlentherapie	31 referátum
Acta Radiologica Ser.1.Ser.2	27 "
Medicinszkaja Radiologija	25 "
American Journal of Roentgenology	23 "
Journal of Nuclear Medicine	20 "

Az általános orvostudományi, valamint egyéb orvostudományi szakfolyóiratokból közölt referátum elenyészően kevés.

A Medicinszkij Referativnűj Zsurnal esetében figyelembe kell vennünk azt, hogy ez elsősorban a klinikai onkológia irodalmát igyekszik feltárni, a kísérletes daganatkutatás irodalma a "Referativnűj Zsurnal Biologija"-ban található.

A szakterületnek ilyen méretbeli eltérése az Excerpta Medicával nem tesz lehetővé összehasonlítást, a Springer Verlag lapjai közül is csak a Zentralblatt Hämatologie-Klinische Onkologie adataival lenne összevethető.

A Current Contents

A tudományos élet minden területén - így az orvostudományban is - lényeges szempont, hogy a szakemberek a lehető legrövidebb időn belül tudomást szerezzenek az őket érdeklő új kutatási eredményekről. Az indexek és referáló lapok ehhez nem tudnak elég segítséget nyújtani hosszú átfutási idejük miatt. Egy-egy kutató szakterülete primer dokumentumaiból általában 5-6-ot figyel rendszeresen. A közlemények szóródása pedig olyan mértékű, hogy az igényesebb irodalmi áttekintéshez igen nagyszámu folyóirat rendszeres átnézésére lenne szükség.

Ezt felismerve a philadelphiai Institute for Scientific Information egy új kiadványt indított útjára - a Current Contents-t. Ez a hetente megjelenő kiadvány a folyóiratok tartalomjegyzékét közli. Kezdetben jóval a folyóirat megjelenése előtt, ma már jó esetben azzal egyidőben jut el az érdeklődőkhöz. De még így is a leggyorsabb tájékoztatási forma. Jelenleg 6 szekcióban jelenik meg, az orvostudományt érintő két szekció a CC/Life Sciences és a CC/Clinical Practice. A CC/Life Sciences 1.000 szakfolyóirat, a CC/Clinical Practice 700 folyóirat tartalomjegyzékét közli rendszeresen. Tehát az az orvos, kutató, aki a hetente megjelenő füzeteket átnézi, mintegy 1.600 folyóirat közleményeiről értesül. /Vannak folyóiratok, melyeket mindkét szekció felvesz./ Minden füzet közöl név- és tárgymutatót.

Magnéztük, hogy melyek azok az onkológiai és radiológiai szakfolyóiratok, amiket a Current Contents ezen két szekciója rendszeresen közöl. Összeállításunkat a következő két táblázat szemlélteti.

onkológiai folyóiratCC/
Life SciCC/
Clin.Pract.

Archiv für Geschwulstforschung	/	
British Journal of Cancer	/	
Bulletin du Cancer	/	/
CA-A Cancer Journal for Clinicians	/	/
Cancer /Philad./	/	/
Cancer Biochemistry Biophysics	/	/
Cancer Immunology and Immunotherapy	/	/
Cancer Letters	/	/
Cancer Research	/	/
Cancer Treatment Reviews	/	/
Clinical Oncology	/	/
European Journal of Cancer	/	/
Gann	/	/
Growth	/	/
Gynecologic Oncology	/	/
International Journal of Cancer	/	/
International Journal of Radiation Oncology-Biology-Physics	/	/
Japanese Journal of Clinical Oncology	/	/
Journal of the National Cancer Institute	/	/
Journal of Surgical Oncology	/	/
Medical and Pediatric Oncology	/	/
National Cancer Institute Monographs	/	/
Neoplasma	/	/
Oncology	/	/
Progress in Experimental Tumor Research	/	/
Seminars in Oncology	/	/
Tumori	/	/
Voproszú Onkologii	/	/
Zeitschrift für Krebsforschung	/	/

radiológiai folyóiratCC/
Brit. J.Clin. Pract.

Acta Radiologica Ser.1.Ser.2.	/	/
American Journal of Roentgenology	/	/
Annales de Radiologie		/
Australasian Radiology		/
British Journal of Radiology	/	/
Clinical Radiology		/
Fortschritte auf dem Gebiete der Röntgenstrahlen	/	
International Journal of Applied Radiation and Isotopes	/	
International Journal of Radiation Oncology-Biology-Physics	/	/
Investigative Radiology	/	
Journal of the Canadian Association of Radiologists		/
Pediatric Radiology		/
Radiation Research	/	
Radiologie		/
Radiologia /Buenos Aires/		/
Radiologia Clinica		/
Radiologia Diagnostica		/
Radiobiologia-Radiotherapia		/
Radiologic Clinics of North America	/	/
Radiology	/	/
Seminars in Roentgenology		/
Strahlentherapie	/	

A táblázat szerint 29 onkológiai és 22 radiológiai folyóirat tartalomjegyzéke szerepel ezen két szekcióban. Az egyéb orvostudományi folyóiratok száma viszont olyan nagy /pl. közöttük van valamennyi általunk is kiemelt általános lap/, hogy mutatóival az irodalom "szóródását", az ebből eredő tájékoztatói nehézségeket nagymértékben csökkenti.

A SABIR rendszer

A szakirodalom állandó növekedése nehéz feladat elé állítja úgy a tájékoztató, mint a tájékoztatásra váró szakembereket. Az irodalom áradatának legyőzésére egyetlen lehetőség az elektronikus információfeldolgozás. Az első ilyen nagyméretű vállalkozás az orvostudományi irodalom feldolgozására az 1964 óta működő MEDLARS rendszer /USA/.

Egyre több az olyan elektronikus információtároló-vissza-kereső rendszer, mely egy-egy meghatározott szakterület, tudományág feldolgozását végzi. Ilyen - az onkológia irodalmának feltárására létrehozott - SABIR rendszer, a villejuifi francia és a heidelbergi német Rákkutató Központ közös vállalkozása.

Egy felmérés szerint 1969-1974 között 57.240 onkológiai közlemény adatait dolgozta fel és tárolja a rendszer. Ebből 54.496 közlemény 1.038 folyóiratból származott, a többi monográfiákból, s egyéb periodikus kiadványokból. A fenti időszakban a rendszer a Voproszú Onkológia /Moszkva/ folyóiratból 891 közleményt, a Neoplasma /Bratislava/ KGST kiadványból 421 közleményt regisztrált és tárolt, s ezzel az 5. illetve 21. helyre került - a feldolgozott közlemények mennyisége szerint - ezen két kiadvány. /12/

A felmérés időszakában egy év alatt ez a rendszer 11.448 onkológiai közleményt regisztrált. Összehasonlításként ismét utalunk az Excerpta Medica Cancer szekciójának egy évi referátum mennyiségére, amely a vizsgált időszakban 11.710 volt.

Orvosi-Biológiai Periodikák Világfondja

A szocialista országokban is folyamatban van az egységes orvostudományi szakirodalmi információs rendszer létrehozása. E munkálatok keretében készült el 1976-ban az, "Orvosi-Biológiai Periodikák Világfondja".

Ez a kiadvány mintegy 8.000 orvosi-biológiai folyóirat adatait tartalmazza. Kigyűjtöttük azokat az onkológiai és ra-

diológiai szakfolyóiratokat és periodikákat, amelyek - a kiadvány szerint - a KGST tagállamok valamelyikében megtalálhatók, hiszen a rendszer működtetésének alapja a szocialista országok orvosi folyóirat bázisának megteremtése, összehangolása illetve kiegészítése, melyhez segítséget kívánunk nyújtani összeállítá-sunkkal.

A szocialista országok orvosi könyvtáraiban 91 féle onkológiai és 83 féle radiológiai periodika van. A rendszer működéséhez szükséges folyóiratválaszték bővítése - e szakterületen is - az országok közötti összehangolt folyóiratbeszerzést teszi szükségessé.

A szocialista országok könyvtári állományát az alábbi név - az orvostudományi szakirodalmat indexelő és referáló orgánusok által is feltárt - onkológiai és radiológiai szakfolyóiratokkal kell bővíteni:

Cancro /Torino/

Clinical Bulletin Memorial Sloan-Kettering Cancer Center /NY/

Current Articles on Neoplasia /Houston/

Italian Journal of Prevention, Diagnosis and Therapy of Tumors /Turin/

Österreichische Zeitschrift für Onkologie /Wien/

Physiopathology of Cancer /Basel/

Problems of Oncology /NY/

Progress in Cancer Research and Therapy /NY/

Tumor Research /Sapporo/

Acta Endoscopic Radiocinematographie

Acta Isotopica /Padova/

Applied Radiology /USA/

Bibliotheca Radiologica /Basel/

Gastrointestinal Radiology /Berl.-NY/

Japanese Journal of Clinical Radiology /Tokyo/

Japanese Journal of Nuclear Medicine /Tokyo/

Journal of Neuroradiology /Berl./

Nippon Acta Radiologica /Tokyo/

Quaderni di Radiologia /Roma/

Radiologia /Madr./

Recent Advances in Clinical Nuclear Medicine /Edinb./

Skeletal Radiology /Berl./

A magyarországi orvosi könyvtárak onkológiai és radiológiai
folyóirat állománya

Összeállítottuk azoknak az onkológiai és radiológiai periodikáknak a jegyzékét, melyek a magyarországi orvosi könyvtárak valamelyikében megtalálhatók. Összeállításunkhoz az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központban felállított központi folyóirat katalógus szolgált alapul.

Onkológiai periodikák

Acta Ibérica Radiológica - Cancerológica /Madr./
Acta Oncológica Brasileira /Sao Paulo/
Advances in Cancer Research /NY/
Antitumor Drug Therapy Reports /Budap./
Anales del Instituto de Oncologia /Buenos Aires/
Archiv für Geschwulstforschung /Dresden/
Archivio Italiano di Patologia e Clinica dei Tumori /Modena/
BBA-Reviews on Cancer /Amst./
Berichte über die allgemeine Pathologie und spezielle Pathologie /Berl./
Bjulleten' Informacii po Lekarsztvennoj Terapii Opuholej /Bp./
British Journal of Cancer /Lond./
Bulletin du Cancer /Paris/
CA A Cancer Journal for Clinicians /NY/
Cancer /Philad./
Cancer Biochemistry Biophysics /Lond.-NY/
Cancer Bulletin /Houston/
Cancer Chemotherapy Abstracts /Bethesda/
Cancer Chemotherapy Reports /Bethesda/
Cancer Immunology and Immunotherapy /Ber.-Ny/
Cancer Letters /Amst./
Cancer Research /Chic./
Cancer Revue Bibliographique /Villejuif/
Cancer Therapy Abstracts /Philad./
Cancer Treatment Reports /Silver Spring/
Cancer Treatment Reviews /Lond./

Clinical Oncology /Lond./
 European Journal of Cancer /Oxford/
 Excerpta Medica Sect.16. Cancer /Amst./
 Excerpta Medica Literature Indexes Cancer Immunology /Amst./
 Gann /Tokyo/
 GBK Mitteilungsdienst /Nordhein-Westfalen/
 Growth /Philad./
 Gynecologic Oncology /Lond./
 International Journal of Cancer /Kbh./
 International Journal of Radiation Oncology-Biology-Physics /NY/
 Japanese Journal of Clinical Oncology /Tokyo/
 Journal of the National Cancer Institute /Wash./
 Journal of Surgical Oncology
 Leukaemia Abstracts /Chic./
 Lutte Contre le Cancer /Paris/
 Magyar Onkológia /Budap./
 Medical and Pediatric Oncology /NY/
 Medicinskij Referativnŭj Zsurnal Razd.6. Onkologija. Medicinsz-
 kaja Radiologija. Rentgenologija
 Neoplasma /Bratisl./
 Nowotwory /Warszawa/
 Oncologia /Buc./
 Onkologija /Szófia/
 Oncology /Basel/
 Oncology Abstracts /Lond.-Wash./
 Proceedings of the American Association for Cancer Research
 /Chic./
 Referátový Vyběr z Onkologie /Praha/
 Seminars in Oncology /NY/
 Tumori /Milano/
 UICC Bulletin /Geneva/
 UICC Technical Report Series /Geneva/
 Voproszŭ Onkologii /Moszkva/
 Zeitschrift für Krebsforschung /Berl./
 Zentralblatt Hämatologie-Klinische Onkologie /Berl./

Radiológiai periodikák

Acta Ibérica Radiológica - Cancerológica /Madr./
Acta Radiologica /Ser.1. Ser.2. /Stockh./
American Journal of Roentgenology /Springfield/
Annales de Radiologie /Paris/
Australasian Radiology /Sydney/
British Journal of Radiology /Lond./
Československá Radiologie /Praha/
Clinical Radiology /Lond./
Current Topics in Radiation Research /Amst./
European Journal of Nuclear Medicine
Excerpta Medica Sect.14. Radiology /Amst./
Fortschritte auf dem Gebiete der Röntgenstrahlen und der
Nuklearmedizin /Stuttg./
International Journal of Applied Radiation and Isotopes /Oxford/
International Journal of Nuclear Medicine and Biology
International Journal of Radiation Biology /Lond./
International Journal of Radiation Oncology-Biology-Physics
/NY-Oxford/
Investigative Radiology /Philad./
Isotopenpraxis /Berl./
Journal of Clinical Ultrasound
Journal of Nuclear Medicine /Chic./
Journal de Radiologie, d'Électrologie et de Médecine Nucléaire
/Paris/
Magyar Radiológia /Budap./
Medicinszkaja Radiologija /Moszk./
Medicinskij Referativnij Zsurnal Razd.6. Onkologija. Klini-
cseszkaja Radiologija. Medicinszkaja Rentgenologija /Moszk./
Minerva Radiologica, Fisioterapica e Radiobiologica /Torino/
Nuclear-Medizin /Stuttg./
Pediatric Radiology /Berl./
Polski Przegląd Radiologii i Medycyny Nuklearnej /Warszawa/
Radiobiologia - Radiotherapia /Berl./

Radiobiologija /Moszk./
 Radiologe /Berl./
 Radiologia /Buc./
 Radiologia Clinica /Basel/
 Radiologia Diagnostica /Berl./
 Radiologia Medica /Torino/
 Radiológiai Közlemények /Budap./
 Radiologic Clinics of North America /Philad./
 Radiology /Syracuse/
 Referátový Výběr z Rentgenologie /Praha/
 Röntgenblätter /Wuppertal/
 Röntgenpraxis /Stuttg./
 Seminars in Nuclear Medicine /NY/
 Strahlentherapie /München/
 Thoracic and Cardiovascular Radiology /Berl.-NY/
 Vesztník Rentgenologii i Radiologii /Moszk./
 Zentralblatt für die Gesamte Radiologie /Berl./

Azokat a folyóiratokat, amelyek - címük szerint - mindkét szakterület közleményeit publikálják, az onkológiai és radiológiai periodikákhoz is besoroltuk. Ezt az elvet követtük a teljes folyóiratjegyzékeknél is.

A 118 onkológiai és 99 radiológiai periodikákból az országba jár 58 illetve 46. Ez az arány - az Index Medicus és az Excerpta Medica feldolgozott folyóiratainak számát tekintve - kedvezőnek látszik. Ehhez tudni kell azt, hogy az 1967-1971 közötti időszakban még csak 21 féle onkológiai és 33 illetve 35 féle radiológiai folyóirat járt az orvosi könyvtári hálózatba /8/, a választék tehát jelentősen bővült a megelőző öt évhez viszonyítva. Azazóta elért fejlődés azt mutatja, hogy nemcsak sikerült a folyóiratkiadás bővülésének ütemével lépést tartani, hanem a korábbi lemaradásból is be lehetett hozni valamit. Természetesen nem elengedhetetlen a kutatás számára, hogy minden folyóirat járjon az országba. A kevésbé jelentős és nálunk nem keresett dél-amerikai, délafrikai, görög, török stb. folyóiratok - ha éppen valamelyik közleményük mégis szükséges - a könyvtárközi kölcsönzés keretében beszerezhetők külföldről. Ezekre kár volna a for-

mális teljesség kedvéért devizát áldozni, növelni a könyvtárainkban elfekvő inkurrencia számát.

Néhány olyan folyóirat címe azonban több forrásban is vizs-
szatér, a referáló lapok rendszeresen feldolgozzák; ezek beszer-
zése szükségesnek látszik az onkológiai-radiológiai folyóirat-
állomány korszerű szinten tartásához. Ilyenek:

Cancer Cytology /Florida/

Indian Journal of Cancer /Bombay/

Journal of Japan Society for Cancer Therapy /Kyoto/

Leukaemia Research /NY/

Krebsgeschehen /Berl./

Österreichische Zeitschrift der Onkologie /Wien/

Tumor Research /Sapporo/

Acta Isotopica /Padova/

Applied Radiology /USA/

Frontiers of Radiation Therapy and Oncology /Basel/

Journal Belge de Radiologie /Bruxelles/

Journal of Radiation Research /Tokyo/

Modern Trends in Radiotherapy /NY/

Radiation Research /NY/

Skeletal Radiology /Berl./

Mindez azt is jelenti, hogy fokozott figyelemmel kell kísérni
az új folyóiratok indulását. Ez év folyamán jelent meg pl. a
Leukaemia Research című folyóirat New Yorkban, s tudomásunk sze-
rint még egyetlen könyvtár sem rendelte meg.

Az új folyóiratok indulásáról - tapasztalataink szerint -
a kiadók csak a legnagyobb könyvtárakat tájékoztatják. Éppen ezért
szükséges, hogy a jövőben a hálózati központon keresztül idejében
értesüljenek az orvosi szakkönyvtárak az új folyóiratok megjelené-
séről, mivel visszamenőleg egy-egy folyóirat évfolyamot beszerez-
ni majdnem lehetetlen.

Következő összeállításunkban a referáló lapokban közölt re-
ferátum mennyiség alapján rangsoroltunk 10-10 folyóiratot. Meg-
néztük, hogy ezek a folyóiratok hány példányban járnak az ország-
ba, s ebből mennyi a budapesti és vidéki könyvtárak közötti meg-
oszlás.

folyóirat neve	össz.ref.sz.	hazai péld. sz.	Buda- pest	vidék
Cancer /Philad./	908	32	11	21
Cancer Research	657	6	3	3
Journal National Cancer Institute	387	6	2	4
International Journal of Cancer	269	6	3	3
British Journal of Cancer	265	9	4	5
European Journal of Cancer	179	5	3	2
Gann	155	6	3	3
Voproszú Onkologii	139	12	5	7
Archiv für Geschwulst- forschung	106	17	4	13
Zeitschrift für Krebs- forschung	93	10	6	4
Radiology	164	29	12	17
Strahlentherapie	138	14	7	7
American Journal of Roentgenology	130	27	11	16
Acta Radiologica	85	9	4	5
International Journal of Radiation Oncology	76	1	1	-
Medicinszka Radiologija	75	14	4	10
British Journal of Radiology	68	14	7	7
Radiobiologia - Radio- therapia	63	28	13	15
Journal of Nuclear Medicine	60	11	9	2
Clinical Radiology	57	4	1	3

Az előbbi 10-10 folyóirat országon belüli megoszlása alapján egyrészt következtetni lehet az egyéb orvostudományi szakfolyóiratok - valószínűleg hasonló - területi megoszlására, másrészt kitűnik, hogy a folyóiratok példányszáma is alacsony.

Az országban négy orvostudományi egyetem, a szakterületnek országos intézete, az ország területét behálózó onkológiai szűrő- és gondozó hálózat, a megyei kórházakban onkológiai-radiológiai

osztályok vannak. A szakterület klinikai jellegű kiadványainak beszerzése a gyógyító munka szempontjából fontos és szükséges, tehát fenti intézetek folyóirat választékának bővítésére kell törekedni. /Pl. a szakterületnek olyan fontos kiadványa, mint az International Journal of Radiation Oncology egy példányban - az Országos Onkológiai Intézet Könyvtárában - van meg az országban; erre minél előbb fel kell figyelni azoknak a könyvtáraknak, ahol onkológiai gyógyító-kutató munka folyik./

A választék bővítésére főleg azok a könyvtárak törekedjenek, ahol gyorsmásoló berendezések állnak rendelkezésre a könyvtárközi kölcsönzés gyors lebonyolítására, hiszen - ezt gyakorlatból tudjuk - egy-egy közlemény másolatát a kérő két nap alatt kézhezkapja.

Felmérésünket összegezve és minden szempontot figyelembe véve megállapíthatjuk, hogy a hazai onkológus szakemberek kutató-gyógyító tevékenységét segítő folyóiratválaszték - amennyiben könyvtáraink lépést tudnak tartani a megjelenő új folyóiratok beszerzésével, valamint az előzőekben jelzett kiegészítésekkel - elegendőnek mutatkozik. Ez azonban azt is jelenti, hogy könyvtárainknak nagyobb anyagi támogatást kell biztosítani a korszerű szakirodalom beszerzéséhez, hiszen ez az összeg végső soron a gyógyító tevékenységet befolyásolja.

I r o d a l o m

1. BÜKYNÉ HORVÁTH M.: A periodikum-állomány mint kutatási tárgy. I-II.
TMT 1974, 21, 6, 391-406, 2-3 563-586.
2. DAVID, H.: Wissenschaftsinformation als Ausdruck der Wissenschaftsentwicklung in Biologie und Medizin.
Berlin, 1974, Volk u. Gesundheit. - Orv. Könyvtáros 1975, 14, 4, 464-474.
3. FISCHER-HARRIEHAUSEN, H. - GERBER, K.A.W.: Bibliographie der deutschen medizinischen Zeitschriften.
Stuttgart, 1971, Fischer. 100 p.
4. FÜLÖP G.: Ember és információ.
Bukarest, 1973, Kriterion. 170 p.
5. GARFIELD, E.: Journal citation studies XV. Cancer journals and articles.
CG/Life Sci. 1974, 17, 42, 5-12.
6. Journal list for all editions of Current Contents, 1977.
Philadelphia, 1977, ISI.
7. Klinikai onkológia. Szerk. Eckhardt Sándor.
Bp. 1977, Medicina.
8. KOMINKA L.: A folyóiratbeszerzések alakulása az orvosi szak-könyvtári hálózatban az új gazdasági irányítás első éveiben.
Orv. Könyvtáros 1974, 14, 2, 195-232.
9. MORTON, L.T.: Garrison and Morton's medical bibliography.
2. ed.
London, 1961. 228-232. p.
10. MUTAFOV, Ch. - DIMITROVA, D. - KOMINKA L.: Információ-ellátás az endokrinológiában.
Orv. Könyvtáros 1975, 15, 3, 367-382.
11. A SABIR és más onkológiai dokumentációs rendszerek.
Ref. Aratóné L. Ágnes.
Orv. Könyvtáros 1976, 16, 4, 375-379.
12. SANDOR, L. - KRAFT, R.P. - WAGNER, G. - HENZLER, R.G. - WOLFF-TERROINE, M.: Analysis of the structure of cancer literature based on SABIR-C.
Z. Krebsforsch. 1976, 86, 209-218.

13. Ulrich's international periodicals directory 1975-1976. 16.ed.
New York-London, 1976, Bowker. 2289 p.
14. World Medical Periodicals. Publ. by World Med. Association.
3.ed.
New York-London, 1961.
15. World Medical Periodicals. Suppl. Publ. by World Med.
Association.
New York-London, 1968.

J I Ř Í   D R B Á L E K

A tartalomjegyzék-oldal optimális
szerkezetének meghatározása tudományos folyóiratban

A tudományos folyóirat elolvasása rendszerint azzal kezdődik, hogy az olvasó fellapozza azt az oldalt, amely feltünteteti a közölt cikkek címeit, vagyis az u.n. tartalomjegyzék-oldalt és átnézi, hogy megtalálja az őt érdeklő cikket. Ezen oldal szerkezetének több funkciót kell betöltenie. A kereső szempontjából szükséges, hogy az olvasó számára vonzó legyen, hogy rá befolyást gyakoroljon. Az olvasó azt szeretné, hogy könnyen és erőfeszítés nélkül áttekinthesse /"átfussa"/, végeredményben érthető okokból fontos ez számos információs dolgozó részére is. A tartalomjegyzék-oldal standardizálására vonatkozó erőfeszítések azonban mindeddig nem jártak sikerrel és az az alapkövetelmény, hogy meghatározzák helyét a folyóiratban, előreláthatóan aligha fog megvalósulni a közeljövőben /Lásd a Current Contents-ben, tehát a tartalomjegyzék-oldal felhasználásán alapuló folyóiratban Garfield ironikus fejtegetéseit a tudományos sajtó kiadóinak szegényes gondolkodásáról és konzervativizmusáról/.

Kallner H. prof. és munkatársai tanulmányozták, hogy a szerkezet és formátum mennyire befolyásolják a tartalomjegyzék-oldalt átnéző olvasó "munka-produktivitását" és egyszersmind értékelték a következő tényezők hatását: 1. betűtípus, 2. az egyes címek közötti távolság, 3. a szerző nevének és a cikk címének sorrendje /melyik áll ezen adatok közül az első helyen és melyik következik utána/, 4. az adatok fontosságának kifejezése a betű көvérségével

vagy típusával, 5. a tartalomjegyzék oszlopának szélessége és elrendezése, 6. információk, amelyek közvetlenül nem érdeklik az olvasót.

A tesztet 54 tudományos dolgozóval végezték el, akik rendszeresen átnézik a Current Contents-et. 14 különböző tudományos folyóirat olyan tartalomjegyzék-oldalát kapták kézhez, amelyek a felsorolt paraméterek legalább egyikében különböztek egymástól. Az oldal átlagosan 22,6 cíkcímet tartalmazott és a címekben 252 szó szerepelt. A táblázat feltünteti a vizsgált 14 tartalomjegyzék-oldalon közölt feliratok szerkezetét és formátumát.

A tesztet úgy folytatták le, hogy a tudományos dolgozók egymásután végigfutottak mind a 14 mintán /tudományos folyóiratok tartalomjegyzék-oldalain/ és a cikkek címeiben kikerestek négy előre meghatározott kulcsszót /pl.kidney, astrocytes, neurones, macrophag/. Azt értékelték, hogy milyen gyorsasággal nézett át az olvasó bizonyos oldalt és a kulcsszavak közül elnézett-e néhányat. Megállapították, hogy a formátum és a szerkezet szignifikánsan befolyásolja az eredményt. Némileg meglepő volt az a megállapítás, hogy az egyes folyóirat-címek közötti távolság és a nagybetűk alkalmazása inkább rontotta, mint javította az átnézés hatékonyságát. Ebből az következik, hogy a hatékonyság annál nagyobb, minél inkább koncentrálnak a releváns anyagot az oldalon. Az olvasók számára az a minta volt optimális, ahol a szerző nevét, tehát a nem releváns információt, külön oszlopban tüntették fel. A gyakorlatban azonban tekintetbe kell venni, hogy számos olvasó nemcsak a közölt munkák címe után érdeklődik, hanem a szerzők neve után is /az itt ismertetett vizsgálatban ez a résztvevők mintegy 30%-a volt/. A folyóiratcikkek címének terjedelmére vonatkozólag gyakran ellentétesek az álláspontok. Míg némely szerkesztőség rövid, pregnáns címet javasol kulcsszavakból, mások a hosszú címet részesítik előnyben, gyakran magyarázó alcímekkel, ismét mások a közléputat választják.

A tanulmány szerzői azt a végkövetkeztetést vonják le, hogy a tartalomjegyzék-oldal szerkezetének javítása a megismertek alapján valóban lehetséges. Az ideális szerkezet a következő követelményeket biztosíthatná: 1. az áttekintés gyorsasága, 2. könnyed-

ség és hatékonyság a kulcsszavak kikeresésénél, 3. az olvasó szubjektív igényei /ne érezzen a kikeresésnél fáradtságot, vagy lehangoltságot/. Pontos ez az információs dolgozók és a tudományos dolgozók többsége számára is. Míg egy tartalomjegyzék-olvasása /250 szóval a cikkek címeiben/ mintegy 75 másodpercig tartott, optimális szerkezetnél ez nem haladná meg az 50 másodpercet. Az időmegtakarítás a Current Contents típusú kiadvány olvasója vagy a cikk-címek százait átfutó tudományos dolgozó számára nyilvánvaló. Az a tény is nagy jelentőségű, hogy az olvasó bizhat abban, hogy a tartalomjegyzékben rátalál arra, amit keres. Hiszen a gyakorlatban aránytalanul nagyobb számú kulcsszó kikereséséről van szó, mint az ismertetett tanulmányban és így érthetőleg növekszik annak a veszélye is, hogy kulcsszókat elnéznek.

Table 1: Sample Format (in actual size)

		Key words missed per person	No.	Scanning speed per person		Scanning convenience - % participants choosing as one of two*	
				seconds per 100 title words	rank	best	worst
1	JAMES FREEMAN and SVEN BRATTEN. Heterogeneity of the effector cells in the cytotoxic reaction against allogeneic lymphoma cells. 369 SALLY H. ZIGMOND and JAMES G. HURCH. Leukocyte Immunization and Chemotaxis, New Methods	0.97	28.2	4.6		83.3	
2	SAMSON GORDON, CAROLYN S. ROFF, and ZAVYEL COHEN. The preparation and properties of macrophage-L cell hybrids 1187 R. M. GORCZYNSKI, R. G. MILLER, and R. A. PALLIPS. In vivo requirement for	0.74	29.9	8.6		36.7	
3	M. H. LITCHFIELD and A. A. B. SWAN. Cyclohexamine Production and Physiological Measurements in Subjects Ingesting Sodium Cycloamate 535 W. A. DARLINGTON, R. D. PATEY, and K. W. RUTTS. Correlation of Cholinesterase Inhibition	0.98	26.7	5.1			
4	MAE S. WALTON, VIVIAN BEER RASTINE, and RONALD L. BARN. Subchronic Toxicity of Photodieldrin, A Photodecomposition Product of Dieldrin 42 LAURINE M. CUMMINS and FUMIO F. KIMURA. Safety Evaluation of Selenium Sulfide Anti-	1.37	28.1	5.2			
5	Effect of Pantopaque myelography on cerebrospinal fluid fractions. DARWIN J. FERRY, JR., RONALD GIERHINI, and C. STANFORD, and G. MICHAEL WISE 167 Experimental cerebral revascularization with autogenous grafts. JOSEPH C. MARCON, and S. H.	1.28	30.1	8.7	50.0		
6	Language Disorder, Convulsive Disorder, and Electroencephalographic Abnormalities Genesis GAYUN, MD, David Victor, MD, Cesare J. Lombroso, MD, PhD, and Harold Goodglass, PhD, Boston 196 Speed of Decision Making Processes in Patients With Unilateral Cerebral Disease	1.39	32.1	10.3	83.3		
7	Cardiac performance and myocardial contractility after experimental mechanical ventricular assistance 876 David B. Melvin, M.D., David M. Conkle, M.D., Arthur J. Roberts, M.D., and Edward B. Simson, M.D. Bethesda, Md Correction of type B aortic arch interruption with ventricular and atrial	1.00	28.5	6.9	46.7		
8	Imamura, N.: Evidence of Viral Implication in Experimental Leukemia Induced by N-Nitrosobutylurea in Mice 47 Ono, T., Kuroki, S., Wakisabayashi, K., Sugawara, Y., Saito, M., and Ogawa, H.:	1.05	26.4	5.0	6.7	10.0	
9	492 E. M. EVANS, J. M. WRIGGLESWORTH, K. BURDETT, and W. F. R. POVER Studies on epithelial cells isolated from guinea pig small intestine 465 PÁL RÖHLICH, PIER ANDERSON, and BÖRJE UVNÄS. Electron microscope ob-	0.89	28.8	7.1	6.7	20.0	
10	Are hypertrophic astrocytes a sufficient criterion of Evolution of diabetes mellitus in a case of Friedrich's ataxia B. I. KOFF, I. BGOAL, and W. LEVISON and FLOYD H. GILLES page 383 Superior orbital fissure syndrome I. F. HALLPIKE page 486 Synaptogenesis in cell cultures of neurones and	0.97	31.0	9.8	3.3	26.7	
11	The Effects of Attention, Stimulus Intensity, and Individual Differences on the Average Evoked Response. GAIL SCHWENTER and MONTE BUCHSBAUM 3 Respiration Sinus Arrhythmia in Psychoic Children. LEONARD B. FROGOTT, ALBERT P.	0.89	29.4	7.4		3.3	
12	Respiratory insufficiency in patients with severe head injury. Kikuchi Katsurada, M.D., Ryohai Yamada, M.D., Tsuyoshi Sugimoto, M.D. Osaka, Japan Radiographic marker for aorticocoronary vein grafts. James W.	0.68	30.0	8.5	80.0		
13	The Oxygen Dissociation Curve of Whole Blood 377 Sig Berghand Containing Haemoglobin Males 387 Ulf Ernster and Göran Sundberg Venous Output of ³ H-Thymidine-Labeled Lymphocytes	0.78	25.4	4.1	36.7		
14**	GRUBER, W., KOVÁČIK, J.: Elektrophoretische Serum- und Liquorelektrophorese bei familiärer Spinalerkrankung 347 Serum and Spinal Fluid Electrophoresis in Familial Spinal Disease LEHM, S., DAUB, H., SCHMIDT, R.: Eine Abwandlung des HAWIE-Verf.	1.06	39.9				

* Excluding sample 14.

** In this sample analysis was done only on the 30 participants who did not read the German.
20 out of the thirty considered the sample unconvincing.

Tapasztalataink a MEDLINE gépi recherchekkel

A Prágai Orvostudományi Információs Intézet néhány év óta azt a feladatot is ellátja, hogy külföldi információs bázisok szolgáltatásait kipróbálja, vajon alkalmasak-e arra, hogy a csehszlovák orvostudományi információban felhasználhatók legyenek. Az egyik állami kutatási terv azt írja elő, hogy egyezményt kell kötni az Excerpta Medica mágnesszalag szolgáltatásával. Egy másik alapján tárgyalások folynak a stockholmi MEDLARS- és kölni DIMDI-központtal egy terminál felállításáról.

Az említett szolgáltatások bevezetése nyilvánvalóan nagy előrelépést jelent az orvostudományi irodalomkutatási munka számára. Közleményünkben közöljük azokat a tapasztalatokat, amelyeket a genfi MEDLINE központtal folytatott együttműködés során szereztünk.

A klasszikus, manuális irodalomkutatások mellett az utóbbi négy évben a recherche kérdések egy részét a genfi MEDLINE központ közvetítésével intézzük.

Előzetes tapasztalatok alapján, amelyeket 1973-ban szereztünk, a központtal szoros kapcsolatba léptünk és ettől az időtől kezdve majdnem minden hónapban fordulunk hozzá 15-20 téma kidolgozására vonatkozó kéréssel.

A genfi MEDLINE központot /WHO MEDLINE CENTRE/, amelyet az EVSZ könyvtára mellett létesítettek, eredetileg a fejlődő országok részére szánták, később azonban a felhasználók köre néhány fejlett országgal bővült. Egyik közülük Csehszlovákia, amely a központ termelésének 8 százalékát veszi igénybe. A MEDLINE központ terminálja a MEDLARS számítóközpontjára van rákapcsolva, amely az USA-beli Bethesda-ban a National Library of Medicine keretében működik.

Genffel írásban vagyunk érintkezésben. A recherche kéréseket speciális nyomtatványokon adjuk meg, amelyeket a központ bocsát ki. Ugyancsak a központ utasításai alapján szövegezzük meg a témakérést természetes nyelven: angolul vagy németül. A kérés számítógépre való megszövegezését maguk a központ szakemberei végzik és feldol-

gozásaira semmilyen befolyásunk nincs. Egyetlen lehetőségünk, hogy a tapasztalataink alapján, amelyekre a központtal való együttműködésünk folyamán szert tettünk, a témák megszövegezésénél bizonyos szempontokat érvényesítünk, nem minden kérdés alkalmas ugyanis gépi feldolgozásra.

Az on-line rendszere, amelyek telefonvonalon kapják a tudományos információkat sok száz, sőt sok ezer kilométer távolságban lévő adatbázisokról, ma már a világ informatikájában nemcsak szóróványosan fordulnak elő. A bio-medicinális irodalom területén az első ilyen rendszert a new-yorki Amerikai Állami Egyetem már 1968-ban kiépítette. A szocialista országok közül a varsói Országos Orvostudományi Könyvtár megszerezte a jogosultságot 1974-ben, hogy a stockholmi svéd MEDLARS központból a MEDLINE adatbázist felhasználhassa. Havonta 40 folyamatos és 360 egyszeri rechet igényelnek. Bulgária is kiépíti saját számítógépére kapcsolt terminál-hálózat az Országos Orvostudományi Információs Központban Szófiában. A számítógépbe a hazai orvostudományi irodalom adatai vannak betáplálva, továbbá az egész világ orvosi szakirodalmának válogatott területeiről adatok. Arra is számítanak, hogy mágnesszalagokat átvegyenek más számító központokból is /COMPENDEX, MISZOD stb/.

Az esetek többségében a terminállal szakképzett személyek dolgoznak. Néhol azonban erre lehetőségük van az információs szolgáltatás felhasználóinak maguknak is. Egyes szerzők szerint ez a módszer bevált, mások szerint nem. Abban a vizsgálatban, amelyet Egeland kérdőívekkel végzett, a válaszolók 78%-a azt felelte, hogy a tapasztalt szakember közreműködését előnyben részesíti. Hasonló következtetésekhez jutottak mások is és rámutatnak arra, hogy a szakképzett munkaerők jobban és gazdaságosabban tudják felhasználni a terminált.

Érdekes a terminált működés közben megfigyelni. Erre egyikünknek lehetősége nyílt a National Research Council-ban Ottavában. A terminál nagysága és alakja nem nagyon különbözik az írógéptől, de megjelenítője /display/ van. Az analízátor /a gépet kezelő szakember/ a terminállal való munkára gondosan már előre felkészül. Áttanulmányozza a témát, kikeresi a megfelelő deszkriptorokat. Mihelyt létrejön a kapcsolat, megkezdí a kérdések lekopogtatását a billentyűkön. A megjelenítőn nemsokára megjelenik a válasz. Mivel

a válasz gyorsan fut a megjelenítőn, az analízátornak koncentrált figyelemmel kell követnie. Ha a válasz adekvát és további rendezést nem igényel /összeegyeztetés/, utasítást ad, hogy a tételeket vigyék át papírra. A kész rechnernek a számítógépből kijövő anyagoknál szokásos alakja van.

Mielőtt felvettük volna a kapcsolatot a genfi központtal, az összes egyszeri rekercheket a klasszikus manuális módszerrel végeztük. Szolgáltatásaink felhasználói, mint erről ismételtlen meggyőződöttünk, ezzel a formával meg voltak elégedve, még ha néha a kéréseiket nem is tudtuk elég gyorsan elintézni. A klasszikus rekerchek azonban időigényesek és nagy intellektuális ráfordítást követelnek, nem lehet feltételezni, hogy az automatizálás kibontakozásának és az egészségügyi informatika iránti egyre növekvő igények időszakában ez a terület kizárólag manuális technikával kielégíthető. Kapcsolat-felvételünk a MEDLINE központtal tehát általunk szívesen vett alkalom volt, hogy megismerjük ezt a hatékony automatizált rendszert, amely már az egész világon kezd bevélni és amely számunkra is távlatokat nyitna, ha saját terminálra tennénk szert. E lehetőségre való tekintettel érdekünk volt, hogy közelebbről megismerkedjünk a gépi rekerchek eme típusával és rendszeres vizsgálattal ellenőrizzük sajátosságait, megállapítsuk a tételek relevanciáját, a téma feldolgozásának megközelítését és megkíséréljük annak megállapítását, hogyan fogadják majd ezt az új rekerche formát, vagyis hogyan reagálnak rá a felhasználók.

Ahhoz, hogy hozzájussunk mindezekhez az adatokhoz, elhatároztuk, hogy a vizsgálatot a felhasználóval való együttműködésben hajtjuk végre. Kérdőívet állítottunk össze, amelyben a felhasználókhoz azzal a kéréssel fordultunk, hogy miután megkapták a kész rekerchet, értékeljék, hogy a közölt tételek közül mennyi felel meg teljesen a kért témának, mennyi csak részben felel meg, vagy egyáltalán nem. Továbbá, hogy nyilatkozzanak, mi az értéke, vagy a jelentősége a rekerchenek munkájuk szempontjából, esetleg fűzzék még hozzá saját nézeteiket vagy megjegyzéseiket. Ha tekintetbe vesszük, hogy egy-egy rekerchenek még 300 tétele is lehet, és ezekből egyeseket nem lehet értékelni a cikk átolvasása nélkül, ez nem csekély feladat volt.

Az ilyen típusu kérdezéssel már tavalyról volt tapasztalatunk, midőn azt a klasszikus /kézi/ irodalomkutatásoknál alkalmaztuk. Ebben az esetben azonban a felhasználóknál nagyobb készséggel találkoztunk, a kérdőívek visszaküldési aránya igen jó volt, úgy, hogy már ez év végén elhatároztuk a kérdés ideiglenes beszüntetését és a begyűjtött anyag feldolgozását.

A MEDLINE rechercheknek a számítógépből nyert anyagoknál szokásos alakjuk van. Az egyes tételek feltüntetik a mű címét angolul, az összes szerzők nevét és a bibliográfiai adatokat /folyóirat kötete, száma, oldal- és évszám/. Nincsen annotációjuk, nem tüntetik fel a deskriptorokat, amelyek segítségével a munkát betáplálták a számítógépbe, vagy amelyekkel kikeresették. A rechercheket egy példányban kapjuk meg, másolataikkal nem rendelkezhetünk.

A feldolgozott anyagban 161 gépi recherche értékelünk, amelynek összesen 7.310 tételük volt. A nyert eredményeket a mellékelt táblázatokon tüntetjük fel, amelyeken összehasonlítás-képpen megadjuk a klasszikus recherchekkel kapcsolatos vizsgálatunk eredményeit is. Ha figyelmet szentelünk a végeredményekre, láthatjuk, hogy a gépi rechercheknek átlagos tételszáma nagyobb /45,3/, mint a manuálisoké /33,2/. Az utóbbiaknál azonban az egyes jegyzékek tételszáma kiegyenlített, míg a gépi rechercheknél igen ingadozó /2 és 300 között/. A tételek relevanciája a klasszikus rechercheknél átlagosan lényegesen magasabb, a nem megfelelő tételek száma viszont lényegesen alacsonyabb, úgy, hogy a felhasználók összesített értékelésében a klasszikus recherchek kedvezőbb fényben tűnnek fel. Ez egészében összhangban van más vizsgálatok eredményeivel, ezek a MEDLINE rechercheket a manuális irodalomkutatások kiegészítőként, de semmiesetre sem helyettesítőként minősítik. A klasszikus irodalomkutatásoknál különösen az emberi tényezőt értékeli, találóbban "human touch" elnevezéssel kifejezve, amely minden egyes probléma egyéni megközelítését teszi lehetővé /pl. szükség esetén a vizsgálati időszakasz kiterjesztése, több tárgyszó kikeresése, ami összefügghet a témával stb./, ez a gépi rechercheknél nem lehetséges.

De a gépi rekercheknek is megvannak a maguk pozitív oldalai. Vizsgálatunkban ezeket érdemeik szerint értékeltük. Ilyen elsősorban a készenlétük, a feldolgozott folyóiratok széles köre, a tételek kimerítő kiválogatása, különösen az irodalomban nagy számban szereplő témáknál. Fő hiányosságukként vetették fel az időszak rövidségét /3 év/, a szocialista országokból származó munkák viszonylag kevés képviseltetését és egyes eseteket, amelyeknél a nem megfelelő tételek aránytalanul nagy számban fordultak elő. Az adatbázisban feldolgozott rövid időszak sok téma számára valóban nem elégséges, de lehet a rekerchek "back file-t" igényelni, amely visszamenőleg nagyobb időszakot ölel fel /1969-től/. Nem lehet azonban telefonvonalon lebonyolítani, hanem csak "off-line" módszerrel, ami azt jelenti, hogy az információt repülőpostával juttatják el. Ez az eljárás költségesebb, ezért csak kivételes esetekben alkalmazzák.

A klasszikus manuális rekercheknek megvannak nálunk a hagyományaik, és értéküket általánosan elismerik. A gépi rekerchek csak most kezdik elfoglalni helyüket az informatikában. Ami a MEDLINE típust illeti, saját tapasztalataink és a felhasználók megnyilatkozásai alapján mondhatjuk, hogy az informatika számára valóban értékes segítséggé válnak. Tudomásul kell azonban venni, hogy lehetőségeik nem korlátlanok és nem alkalmasok minden téma feldolgozásához.

A MEDLINE központtal való együttműködésünk során szert tett tapasztalataink alapján kritériumokat dolgoztunk ki, amelyekhez igazodunk a rekercek gépi feldolgozásra adásánál, hogy az eredmény optimális legyen.

A gépi feldolgozásra tapasztalataink szerint a nem komplikált témák alkalmasak, amelyek az irodalomban kellő gyakorisággal szerepelnek, amelyek tömören vannak megfogalmazva, amelyeket a megfelelő deszkriptorokkal jól meg lehet határozni. Pl. "Az alkohol hatása az emberi szervezetre", "A gastroenterális tractus dagana-tai", "Elmebetegségek endokrin zavaroknál", vagy "Napi életrend, életvitel, bioritmusok, alvás, munka, tanulás, szabadidő, üdülés" stb. A Medical Subject Headings és az összes benne feltüntetett hivatkozások segítségével a témákat jól elő lehet készíteni számi-

tógépre és az eredmény a meghatározott időszakban megjelent összes megfelelő munkák kimerítő jegyzéke lesz. A klasszikus eljárásnál viszont igen nagy időbeli megterhelést jelentene, ha az az összes tekintetbe vehető tárgyszót tartalmazná.

Problematiszabb a rechehek másik csoportjának relevanciája, amelybe olyan típusu témákat soroltunk, mint "Csontelváltozások az idegrendszer betegségeinél", ahol a gép nem tudná megkülönböztetni a csontelváltozásokat az idegbetegségeknél és az idegelváltozásokat csontbetegségeknél és mindkettőt feltüntetné, vagy "Az erek összekapcsolása műanyagokkal" tárgy rechehnél besorolná a műanyag-érprotéziseket is. Ezek és a hasonló esetek azt mutatják, hogy a számítógép nem képes - vagy legalább is egyelőre még nem képes olyan finom megkülönböztetésre, mint amilyen a manuális feldolgozásnál lehetséges és a felhasználók az értékelésnél erre rá is mutatnak.

Némely témát a központ rögtön visszautasít, mint pl. "A nyaki gerinc szokatlan sérülései" és visszajuttat azzal az indokolással, hogy a számítógép nem képes meghatározni, mely sérülések szokatlanok. Ugyanugy nem képes megkülönböztetni a többé-kevésbé, előtt és után, gyakran és ritkán, alsó és felső, jobb és bal stb. fogalmakat. Olyan témáknak feldolgozását, amelyek az Index Medicus egy tárgyszavával közvetlenül kifejezhetők /vagy tárgyszóval és altárgyszóval pl. "A mediastinum cisztái"/ a központ visszautasítja és ezeket a megfelelő részeknek közvetlenül az Indexből való kifényképezésével intézzük el /pl. "Lipid-anyagcsere és fertőzés"/.

Az utolsó csoportba azokat a rechekeket soroljuk be, amelyeket a gépi feldolgozásra teljesen alkalmatlanoknak tekintünk. Ezek közé tartoznak, amelyek ritka betegségekre, eddig keveset leirt jelenségekre, szórványos szövődményekre vonatkoznak. Ha az Index Medicus néhány évfolyamának átnézésével megállapítjuk, hogy ilyen esetről van szó, biztosan előreláthatjuk, hogy a gépi recheche negatív vagy igen hiányos lesz, mert a hároméves időszakban, amelyet az adatbázisban feldolgoznak, nem lehet kellő számban megfelelő tételt találni és az igénylőt nem lehet kielégíteni. Ugyanez a helyzet az igen komplikált témáknál, amelyek viszonylatait és összefüggéseit nehéz gépi nyelvre átvinni, vagy amelyek problematikájában mélyebben kell behatolni, esetleg még a

munka folyamán konzultálni kell az igénylővel /Pl. "A tesztoszteron és androszteron képződését befolyásoló genetikai faktorok", "A szteroid hormonok hatása a szénhidrát-anyagcserére uraemiásoknál", "Gyakorlási adaptáció ülő munkát végző középkorú férfiaknál" stb/.

Végezetül hozzá kell még fűznünk, hogy magán a rendszeren kívül, amelynek lehetőségei eddig bizonyos irányban korlátozottak, a végeredményre más tényezők is hatnak, olyanok, amelyek általában a recherche tevékenységben kiterjedten érvényesülnek. Kétségtelen, hogy ilyen a recherche összeállító - gépi rechercheknél az analízátor - személyisége, szakképzettsége, tapasztalatai, hozzáállása a munkához és a pillanatnyi időbeli lehetőségek. További fontos tényező a problematika megfelelő meghatározása, vagy körülhatárolása. A recherche-szolgálat felhasználóinak e tényt jobban tudomásukra kellene hozni és ezen feltétlenül szükséges elemi feltételek teljesítésével kellene hozzájárulniok az egész munka jó eredményéhez.

Utószó: A MEDLINE genfi központja a prágai Egészségügyi Dokumentációs és Könyvtár Szolgálat Országos Intézetét arról értesítette, hogy a központ 1977 okt. 1-én beszünteti a működését és további rechercheket nem fogad el. A MEDLINE genfi működésének beszüntetését nem indokolták. Ez tehát azt jelenti, hogy véget ért a hároméves nagyon előnyös és hasznos együttműködés a MEDLINE rendszerrel, amely amellet, hogy a felhasználóknak jelentős információt juttatott el, az Egészségügyi Dokumentációs és Könyvtár Szolgálat Országos Intézete recherche osztályának dolgozóí számára értékes tapasztalatok szerzését is jelentette.

MELLÉKLET

A MEDLINE gépi recherchek és klasszikus manuális recherchek vizsgálata

A tételek átlagos száma

recherchek	MEDLINE	klasszikus
tételek száma	45,3	33,2

A recherche-tételek relevanciája

a recherche	MEDLINE	klasszikus
a témának egészében megfelel	51,7 %	85,5 %
" részben megfelel	25,1 %	9,5 %
" egyáltalán nem felel meg	23,2 %	5,2 %

A recherche értéke a felhasználó számára

a recherche	MEDLINE	klasszikus
nagy értékű	62,8 %	82,6 %
részben értékes	29,2 %	17,4 %
jelentéktelen értékű	6,2 %	-
egyáltalán nincs értéke	1,2 %	-
nincs feltüntetve	0,6 %	-

A MEDLINE terminál és a könyvtári

munka gépesítése a varsói Országos Orvostudományi

Könyvtárban

A varsói Országos Orvostudományi Könyvtár évek óta folytat kísérleteket a könyvtári munka gépesítésére, a tájékoztatás modern módszereinek felhasználására. Tanulmányutam célja az volt, hogy megismerkedjem az orvosi szakirodalom interaktív felhasználásának módjaival egy külföldi adatbázisról. Tanulmányoznom kellett azt is, hogy hol tartanak a bibliográfiai és más könyvtári feladatok automatizálásával.

A MEDLINE-terminál

A varsói Országos Orvostudományi Könyvtár 1974-ben szerezte meg a jogosultságot, hogy felhasználhassa a MEDLINE adatbázist a stockholmi Karolinska Intitutumtben működő svéd MEDLARS központból. A licenc megszerzéséhez kedvező körülmények alakultak ki: megkötötték már az együttműködési egyezményt Svédország és Lengyelország egészségügyi minisztériumai között, együttműködés jött létre a Karolinska Intitutumt és a varsói könyvtár között. Nagy segítséget jelentett az Országos Orvostudományi Könyvtár igazgatójának személye, szakismereti, nemzetközi téren szerzett tapasztalatai; fontos volt a postaügyi minisztérium kedvező állásfoglalása, a minisztérium ugyanis ki akarta próbálni a távolsági átvitelt a terminál és a számítógép között. A Singer cégnek hasonlóképpen érdeke volt, hogy gyártmányát keleteurópai országban ki próbálhassa. A könyvtár dolgozóinak jó lehetőségei voltak, hogy bonyodalmak és huzavona nélkül kiutazhassanak tőkes országokba, közvetlen személyes tárgyalásuk az illetékesekkel Lengyelországban és Svédországban megkönnyítette a licenccel és a rendszer üzembe állításával kapcsolatos tárgyalásokat.

A MEDLINE adatbázis az egész világ 3.000 legjelentősebb folyóiratából tartalmaz tételeket, információt szolgáltató területe

meg egyezik az Index Medicuséval. A folyó év és a közvetlenül megelőző két év bibliográfiai adatait keresik vissza.

A terminál munkájának 1974-ben való megkezdésétől 1975 végéig licenodíjat nem fizettek. A terminál teljes üzemen 1975 szeptemberétől működik. 1976 januárjától fizetnek a MEDLINE adatbázis használatáért.

Jelenleg üzemi méretben folyamatos és egyszeri recherche szolgáltatásokat nyújtanak. Mintegy 40 szelektív információ terjesztő kereső profilt futtatnak. Havonta mintegy 360 egyszeri recherche-t bonyolítanak le a MEDLINE adatbázisról. Az SDI szolgáltatot egyének, többnyire azonban csoportok használják fel, főleg Varsóból. Az egyszeri irodalomkutatások felhasználói viszont főleg egyének, kevésbé csoportok. A felhasználók többsége orvos a kutatóintézetekből, egyetemekről.

Az egyszeri irodalomkutatásra vonatkozó kérés adatait a felhasználó természetes nyelven írja be a kéréslapra. A kéréslapnak nagyjában hasonló rovatai vannak, mint a MEDLARS rendszer kéréslapjának. A lapokat postával küldik el, vagy maga a felhasználó közvetlenül viszi be az orvosi könyvtárba. A bibliográfiai osztály dolgozói elvégzik a kérés elemzését, átültetik kereső formátumra, amely a Medical Subject Headings tezaurusának deszkriptorait és a Boole operátorokat⁺ tartalmazza. A deszkriptorok egyrészt szavakkal, másrészt kódoltan vannak kifejezve. Szükség esetén a felhasználót megkérdezik, ha kérésében valami nem világos.

Magát az interaktív kikeresést a könyvtár igazgatóhelyettese bonyolítja le. Megismerkedik a kérdések formalizált kifejezésével és az adatbázisra, valamint az interakció lehetőségére vonatkozó ismeretei alapján megítéli a kikeresés lehetőségeit. Szükség esetén konzultál a kérdezést előkészítő dolgozóval, vagy a felhasználóval is. A kikeresés mindig 16 órakor kezdődik és 17 vagy 18 óráig tart. Három szakasza van: a kérdező először bejelenti a rendszernél. Ha választ kap, megkezdheti a kérdezést,

---

⁺a deszkriptorok logikai kapcsolatait kifejező szavak /pl. "és", "vagy", "nem"/.

vagyis a kereső formátum megfogalmazását. A kereső formátum megfogalmazása és a legmegfelelőbb alakra történő folyamatos igazítása tölti ki a második szakaszt /search mode/. A kereső formátum igazítása pl. a kikeresett tételek mennyiségétől függően történik, ami nagyon nagy, vagy nagyon kicsi lehet. A harmadik szakaszban /browsing mode/ a terminál operátora átnézi a kikeresett bibliográfiai adatokat és eldönti, hogy kinyomtatandók-e vagy nem. A tételek /adatok/ kinyomtatása on-line is lehet vagyis rögtön a kikeresés utáni. Ebben az esetben a tabelláló papírra a mágnesszalagraól viszik át az adatokat.

A kapcsolatot Varsó és Stockholm között telefonvonalon bonyolítják le. A terminál az Országos Orvostudományi Könyvtárban az amerikai Singer Business Machines cég Intelligent Terminal System /1.500-as széria/ berendezése.

A rendszerhez adott software biztosítja az adatok rögzítését a klaviatúráról a mágnesszalagra. A General Data Entry program-gyűjteménye alapszinten biztosítja az adatok rögzítését és ellenőrzését. Az Advanced Data Entry /ADE/ az adatok bonyolultabb és igényesebb rögzítését és ellenőrzését szolgálja /ez tartalmazza a formátumok, táblázatos kimutatások kialakítását, táblázatok átnézését és összehasonlítását, kihagyások felkutatását, kikereső táblázatokat stb/. E software segítségével lehet például a recherche-kérdés gyűjteményeket osztályozni interaktív kikeresésnél.

A felhasználók elégedettek a szolgálattal. Leginkább azt a gyorsaságot értékelik, amellyel a kérdésre a feleletet megkapják. Maguk nem keresnek ki interaktívan, még ha néha a kikeresésben mint megfigyelők részt is vesznek. Készek arra, hogy továbbra is igénybevegyék a szolgálatot és fizessenek érte.

Az Országos Orvostudományi Könyvtár nem bonyolíthat le gépi rechercheket a MEDLINE adatbázisról más országbeli felhasználó részére, mert a licenc kizárólag Lengyelország és a lengyel egészségügy részére szól.

Az on-line rendszer működésére vonatkozó ismereteket fel fogják használni mágnesszalagos szolgálatok tervezésénél és terminál-összeköttetés javaslásánál a szocialista országok egységes automatizált orvostudományi információs rendszerének egyes nemzeti központjai között.

Az automatizálás felhasználása

Az Országos Orvostudományi Könyvtárban az automatizálást egyrészt a lengyel nemzeti orvosi bibliográfia feldolgozására, másrészt az orvosi folyóiratok összesítő központi katalógusának összeállítására és kiadására tervezték.

A lengyel nemzeti orvosi bibliográfiát eddig klasszikus módszerekkel dolgozták fel. Tartalmazza a külföldön élő lengyelek munkáit is. Évi adatainak száma 15.000. A bibliográfia évkönyv alakjában jelenik meg vászonkötésben és igen szép nyomdai kivitelezésben. A tételeket azon tárgyszó-jegyzék módosított verziója alapján rendezték, amelyet Konopka professzor, a könyvtár volt igazgatója állított össze. A tárgyszó-jegyzék utolsó módosításában alkalmazkodik a MEDLARS rendszer Medical Subject Headings tárgyszó-jegyzékének koncepciójához.

A lengyel orvosi bibliográfia feldolgozásának automatizálását 1975 tavaszán kezdték el. A leíró egységek három fajtája számára alakították ki a lehetséges adatok jegyzékét: könyvek, folyóiratcikkek és folyóiratok, mint egészek. Az összes adatok jegyzéke mintegy 3 tételt tartalmaz. Az üzemi stádiumban indexeléshez a Medical Subject Headings tezauruszának lengyel fordítása szolgál, amely már készül /lefordították az "A" kategória deskriptorjait/. Kísérletképpen 300 egységet irtak le, ebből 240 folyóiratcikk, 50 könyv és 10 folyóiratcím. Az adatokat munkalap alapján lyukkártyákra viszik át /kb. 2.000 lyukkártya/ és a célformátumra való konvertálás/ után lemezen helyezik el.

A lyukasztást a könyvtár operátora végezte. A számítógépes input kidolgozását az Államigazgatási Vezetőképző Intézetben végezték Varsóban IBM 360/50 számítógéppel és a STAIRS /Storage and Information Retrieval System/ licenc software-rel. A programok két részre oszlanak, az első rész olyan funkciók megvalósítására szolgál, mint gyűjtemények kialakítása, aktualizálásuk és az adatbázis fenntartása. A másik rész, amelyet AQUARIUS-nak hívnak, a kérdések szerinti kikeresésre és a kikeresett információk kinyomtatására szolgál.

Az Országos Orvostudományi Könyvtár bibliográfiai osztályának szakdolgozóit a Vezetőképző Intézetben működő számítóközpont progra-

mozóival együtt az AQUARIUS rendszert a lengyel nemzeti bibliográfia létrejövő adatbázisára alkalmazták és kialakították az AESKULAP rendszert, amely lehetővé teszi az interaktív kikeresést az orvosi adatbázisról. A központi számítógépre csak helyi terminálok vannak rákapcsolva ezért azzal számolnak, hogy főleg városi orvosok használják fel. Az AESKULAP rendszernek kell rendszeresen informálni a felhasználókat az év folyamán, mert a nyomtatott bibliográfia továbbra is mint évkönyv fog megjelenni.

A lengyel orvosi bibliográfia gépi feldolgozása kísérleti stádiumban van. Párhuzamosan folyik a nyomtatott bibliográfia előkészítése és a lengyel nemzeti orvosi adatbázisról az interaktív kikeresés előkészítése. Licenc software-t használnak fel.

A lengyel orvosi könyvtárakban és információs központokban található orvosi folyóiratok gyűjteményes /központi/ katalógusának automatizálása 1975-ben kezdődött. Az orvosi folyóiratok állománya mintegy 3.500 címet tartalmaz. Eddig kialakították a folyóiratok leírásának munkalapját, amely 9 adatot tartalmaz. A feldolgozás eredménye az orvosi folyóiratok címeinek jegyzéke lesz, kiegészítve különböző mutatókkal beleértve a tárgyszójegeket is.

Az adatok rögzítése a Singer terminál klaviatúrájáról közvetlenül a mágnesszalagon történik az input program ellenőrzése alatt és az output program felhasználásával. Az információkat 8 csatornás mágnesszalag kazettákból vezetik át. A leírás és a mutatók előállítása IBM 360/50 segítségével történik. Az IBM cég TEXT-PAC software rendszerét használják fel. Az információk rendezésének módját és a jegyzékek összeállításának elveit a lengyel orvosi bibliográfia klasszikus verziójából vették át. A programnak megfelelő módosítást a könyvtárban félállásban dolgozó programozó végzi.

A lelőhelyjegyzék első gépi változata 1978. első negyedében készült el.

BATÁRI Gyula

A magyarországi orvosi sajtó
kialakulása

Bevezetés

A magyar orvosi sajtó történetével még nem igen foglalkozott egyetlen összefoglaló jellegű tanulmány sem. A sajtótörténeti művek is lényegében megelégedtek az orvosi folyóiratok címeinek felsorolásával, noha ezek egyben az első hazai tudományos jellegű szakfolyóiratok közé tartoztak. Gortvay György alapvető orvostörténeti munkájában /Az újabbkori magyar orvosi művelődés és egészségügyi története. Bp. 1953./ van néhány részletesebb utalás az 1867 előtti magyarországi folyóiratokra. Ezért látszik indokoltnak külön tanulmányt írni az 1867-ig hazánkban megjelent orvosi folyóiratokról, beleértve azokat is, amelyek a jelzett időszak után is léteztek /Orvosi Hetilap, Gyógyászat stb./.

Nem kívánunk ezuttal foglalkozni az első orvosi folyóiratokat megelőző kísérletekkel, tervekkel és az időnként orvosi vonatkozású anyagot is közlő lapok ismertetésére sem térünk ki. Csupán a Tudományos Gyűjtemény-t elemezzük, mivel ez volt az egyetlen olyan tudományos folyóirat, amely hosszú időn át magasszintű gyógyászati közleményeket közölt.

Sor kerül a hazai nem magyar nyelvű orvosi lapok tárgyalására is, mert azok is szerves tartozékai a magyarországi orvosi sajtó történetének. Kitérünk az első magyar orvosi népszerűsítő folyóiratra, az Egészségügyi Tanácsadóra is. Ismertetjük a kor orvosi tévelygésének, a hasonszenvészetnek a hazai lapjait is.

A tárgyalt korszak vázlatos orvostársadalmi korrajza

/1803 - 1867/

Az 1803 /Az első hazai orvosi folyóirat indulásának az éve/ és az 1867 közötti korszak igen változatos időszakát öleli fel a magyar történelemnek. A kezdő év még közel áll az előző század kilencvenes éveinek fellendüléséhez. E korszak jegyében született meg az első hazai folyóirat is, a korábban Bécsben tevékenykedő, - az ottani magyar hazafias haladó irodalmi körökkel élénk kapcsolatot tartó, - Sándorfi József szerkesztésében. Azonban I. Ferenc császár és király uralkodásának korszakában e kísérlet nem tudott kiteljesedni.

Itt-ott jelentkezett igény egy orvosi szaklap megteremtésére. Egyéb területen, például mezőgazdasági és gazdasági vonalon történnek is sikeresebb kezdeményezések. Ám csak a huszas-harmincas években kialakuló reformkor teremt kedvezőbb talajt egy hazai orvosi szaklap megteremtésére.

1817-ben látott napvilágot a Tudományos Gyűjtemény, az első jelentősebb, hosszabb életű magyar tudományos folyóirat. A lap szerkesztői között már orvost is találunk. Rendszeresen közöltek hasábjain tudományos szintű orvosi közleményeket is. Természetesen ez a lehetőség sem pótolhatott sokáig egy önálló gyógyászati folyóiratot. Más hazai magyar és német lapok is közöltek kisebb-nagyobb rendszerességgel orvosi jellegű írásokat.

Maga a hazai orvostudomány, ha vontatottan is, de fejlődésnek indult, a pesti orvosi kar körül bizonyos pezsgés indult meg. Az itt tömörülő, viszonylag jelentős számú orvos, de más nagyobb hazai városokban előforduló gyógyászok egy része is ráébred, hogy nem elég, ha egy-két német nyelvű orvosi folyóirathoz hozzájut, hanem szükség van egy, a hazai gyógyítási, közegészségügyi problémákkal foglalkozó szakmai érdekeiket képviselő szakközlönyre is. Nyilvánvalóan e törekvésekre a szépirodalmi folyóiratok területén elért eredmények is ösztönzőleg hatottak.

Lelkes orvosírók ebben a korszakban igyekeztek lerakni a magyar orvosi nyelv alapjait. Ezen a területen Bugát Pál-nak jutott az oroszlanrész, aki a harmincas években egy magyar orvosi

szakszótárt is összeállított. Mindez kapcsolódott más szakterületek hasonló tevékenységéhez, például az ipari-műszaki szaknyelvet is ebben az időben igyekeztek megteremteni.

Egy önálló hazai magyar nyelvű szakfolyóirat létrehozására a harmincas évek elejére érett meg a helyzet. 1831-ben Bugát Pál és Toldy /Schedel/ Ferenc megindították az Orvosi Tár-t. Csaknem ezzel egyidőben kezdte meg működését a Magyar Tudományos Akadémia is, amelynek tagjai sorában jelentős helyet foglaltak el az orvosok.

Mivel ebben az időben még nem sikerült megfékezni az emberéletben is nagy pusztítást végző járványokat, ezért az orvosok figyelme elsősorban ezek leküzdésére irányult. A hazai 1831/1832-es nagy kolerajárvány és a hatására kitört zendülések felhívták a figyelmet bizonyos szociális problémákra is. E körülmények hatására az orvosok egy része komolyabban kezdett foglalkozni a tömeges méretű járványok kérdéseivel és azok megfékezésének közegészségügyi vonatkozásaival. Ebben az időben már egy igen jelentős magyar orvosi nemzedék kezdte kifejteni tevékenységét. Ilyenek voltak Balassa János, Schöpf-Merei Ágost, Stáhly Ignác, Lenhossék Mihály, Bene Ferenc, Pólya József, Gebhardt Ferenc, Sauer Ignác, Rupp János, Arányi Lajos, Csaszar Márton.

Az orvosi szervezkedés is megindult a harmincas években. 1837-ben megalakult a Pest-Budai Orvosegyesület, amely jelentősen segítette az egyetemen kívüli gyakorló orvosok önképzését, a "kóroddai és buvárlati irány" kibontakozását. Az 1841-ben jóváhagyott első alapszabály szerint: "Főcélja ezen egyesületnek, hogy tulajdon és idegen tapasztalatoknak szó- vagy írásbeli viszonyos közlése által az orvosi és vele szorosabb kapcsolatban lévő segédtudományok műveltesse. Másodlagos célja pedig abban áll, hogy általa a tagok között ügyfeliség és barátságos egyetértés eszközöltessék." Az orvosegyesület első elnöke Szuhányi Márton volt.

Nagy jelentőségű kezdeményezése volt az egyesületnek, hogy erkölcsi és anyagi támogatásban részesítette az első hosszabb életű magyar nyelvű folyóiratot, az Orvosi Tárt. Az egyesületnek jelentős szerepe volt az orvosi szakma és az orvosok magyarosodá-

sában, ugyanis 1841-től latin helyett magyarul tartották előadásait. Pest-Budai egyesület után sorra alakultak a vidéki orvosi egyesületek.

Igy keletkezett a szatmári, aradi, temesvári, pápai, eperjesi valamint a Borsod Miskolci Orvos-Gyógyszerész Egyesület. Ez utóbbit egyik legtevékenyebbnek tekinthetjük, többek között rögtön megalakulásuk után könyvtárat alapítottak és szakfolyóiratokra fizettek elő, nagymértékben segítve ezzel az orvosok szakmai tájékozódását. Köztudott, hogy a Pest-Budai Orvosegyesület könyvtárának anyaga az Orvosi Tár szerkesztőinek is a rendelkezésére állt. Az egyesületek a maguk sajátos módján a harmincas negyvenes években igyekeztek kielégíteni a magyar orvosi társadalom információs igényeit. Itt említjük meg, hogy Erdélyben már 1833-ban alakult egy orvosi egyesület Kolozsvárott, amelynek elnöke Ferenczi József, Erdély főorvosa volt.

A hazai orvostársadalomnak igen fontos szerve lett - első-sorban egy-egy országrész közegészségügyi viszonyainak a feltárására, fellendítésére - a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Vándorgyűlése. Ez a fórum 1841-ben létesült "tudományosságunk előmozdítása ügyében", valamint az orvos- és természettudományok magyar nyelven való művelésének előmozdítására. Az első gyűlésen Pesten 1841. május 29-én, Bene Ferenc elnöklésével 268 résztvevő jelent meg.

Ezután a vándorgyűléseket évenként valamelyik művelődési központként számontartott vidéki városban vagy fürdőhelyen rendezték meg. Az ilyen alkalmakra kiadványokat, tudósításokat jelentettek meg: A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók... munkálatai-t, a Napi Közlöny-t. Megszakításokkal 1933-ig működött az ország orvosainak és természettudósainak ez az évenkénti megmozdulása. Hosszu ideig ezek a gyűlések jelentették évenként a legnagyobb eseményt a természettudományokkal foglalkozók és az orvosok tudományos életében. Az orvosi kutatás fellendülésében nem csekély szerep jutott a gyűlések szervezőinek és résztvevőinek. Ugyaszoval az ország egész területén sikerült egy bizonyos pezsgést elindítani.

A másik igen fontos szervezet, amely szintén sok orvost fogadott soraiba, a Királyi Magyar Természettudományi Társulat volt.

Megalapításában jelentős része volt Bugát Pálnak. A Társulat alapszabályokban lefektetett célja az volt "hogy a természettudományokat művelje, hazánkat természettudományilag vizsgálja s hazánkfiait mentől nagyobb mértékben részesítse a tudományok jótéteményében". Az alapító tagok között található Széchenyi István, Batthyány Lajos és Kossuth Lajos is. Az első elnök az orvosnak készült, de költővé lett Vajda Péter.

A Társulat tagjainak jelentős része orvos volt, azért az üléseken gyakran hangzottak el gyógytudományi jellegű előadások. A Társulat hírei és jegyzőkönyvei Bugát Pál révén - 1848-ig - az Orvosi Tár hasábjain jelentek meg. Tervezett folyóiratuk, a Magyar Isis¹ is kívánt orvosi jellegű anyagot közzétenni. Amikor végül is önálló kiadványa lett a Természettudományi Társulatnak /az ötvenes években/ akkor az is jelentetett meg hasábjain orvosi jellegű tanulmányokat.

1848 március 15-e után megalakult egy országos orvos-egyesület, amelynek programjában számos fontos újítási javaslat szerepelt, de ezek megvalósítására, sajnos, a szabadságharc bukása miatt nem kerülhetett sor. Az országos egyesület hivatalos lapja az Orvosi Tár lett.

1849 után a magyarországi orvostársadalmi élet csak nehezen indulhatott meg, először a Pest-Budai Orvosegyesület üléseit engedélyezték 1851-ben. Az első jelentősebb esemény az Orvosi Heti-lap megindulása volt 1857-ben.

Az ötvenes-hatvanas években tudatosodott a magyar orvosokban, hogy tudományuk haladásának legfőbb színhelye az egyetem mellett a kórházak és az egyéb gyógyintézetek, ennek a felismerésnek volt a hirdetője a rövidéletű, de jelentős Kórházi Szemle című pozsonyi folyóirat.

A tárgyalt időszakban kialakult hazai orvosi társulások az egyetemi orvosi kar mellett hordozóivá lehettek a magyarországi orvosi tudományosságnak, alapjában véve kielégítették a gyógyászok információs igényeit, alapot teremtettek a tudományos tapasztalatok kicserélésére - elsősorban előadás formában -, és alkalom nyílt bizonyos társadalmi szervezkedésre is. A hatvanas évek közepére megalakult az Orvosi Könyvkiadó Egyesület, ez a szerv már

maga vállalkozott a hazai orvosi eredmények közzétételére - könyv formában -, a legjobb külföldi művek lefordítására és kiadására.

Az első magyar orvosi folyóirat. Sándorfi József

Orvosi és Gazdasági Tudósítások-ja

A XIX. század első éveiben történt az első sikeres kísérlet hazai orvosi szaklap megteremtésére. Alapítója egy, a szakmáját Bécsben kitanuló orvos: Sándorfi József volt. A magyar orvos- és sajtótörténet valóban sokoldalú egyénisége volt Sándorfi. Orvostudomány, költészet, könyvgyűjtés, nyelvművelés, színház, tudománynépszerűsítés és folyóiratszerkesztés teljes összhangban fért meg érdeklődési körében. Uttörő jellegű kezdeményezése azonban az volt, hogy ő alapította az első magyar nyelvű orvosi folyóiratot, az Orvosi és Gazdasági Tudósítások-at. Nem Sándorfin mulott, hogy ez a jelentős vállalkozás nem volt hosszú életű és közismert.

Sándorfi a Bihar megyei Hegyköz-Ujlakon született 1767-ben szegény nemesi család sarjaként. Orvosi tanulmányait Bécsben végezte. Itt többek között kapcsolatba került a Császárvárosban élő magyar írókkal. Ismeretséget kötött Pánczél Dániel ujságíróval, aki ekkor az Ujj Bétsi Magyar Muzsa című folyóiratot adta ki. Sándorfi nemsokára a lap rendes munkatársa lett, versei itt kerültek közlésre. Irodalmi tevékenységében a bécsi testőr írókat választotta példaképül. 1763-ban jelent meg legterjedelmesebb verses alkotása, a Poétai Botanika /Bécs, 1793/. Ez a botanika nem valamely szigorú értelemben vett tudományos mű, hanem egy "a Bétsi Királyi Kertben" kibontakozott érdekes természeti jelenség, a két-szikű, a külön him és termő egyedekkel rendelkező pálmák násza, azaz beporzása feletti csodálata készítette a szerzőt egy költői ihletésű botanika megírására. A verssorokat a szerző itt-ott ellátta számozott lábjegyzetekkel, a forrásművek pontos megjelölésével, a mitológiai utalások magyarázatával, az egyes növények pontos linnéi meghatározásával. A verses botanikában található utalások alapján az is feltételezhető, hogy a mű egyes részei bizonyára szimbólikus értelműek és Sándorfinak a hazai titkos társa-

ságokkal vagy a szabadkőművességgel fenntartott titkos kapcsolataira utalnak.

Sándorfi egyetemi tanulmányai sikeres elvégzése után orvosi praxis folytatásához kezdett Bécsben. 1802-ben már a bécsi Magyar Hirmondó szerkesztési munkáiban is részt vett. Bizonyára a lappal kialakult szoros kapcsolata idején juthatott arra az elhatározásra, hogy ő maga is folyóiratot alapítson, mégpedig olyant, amelyről úgy vélte, hogy arra az országnak legnagyobb szüksége van és amelynek szerkesztéséhez a legtöbb képességet érezte magában. Elhatározta, hogy magyar nyelvű orvosi gazdasági folyóiratot alapít. Ez utóbbi tárgykörrel azért bővithette ki orvosi lapját, mert sejtette, hogy az akkori magyar orvosi társadalom még nem képes egy szaklapot önmagában eltartani. Ez okból döntött úgy, hogy ismeretterjesztő és gazdasági jellegű cikkeket is közöl majd. Sándorfi a bécsi Magyar Kurir-ban híreket tett közzé tervezett folyóiratról. Ugyanis elsősorban anyagi okok miatt az első szám megjelenése egyre késett. /M.K.1802. febr. 12./

A folyóirat első füzeté végül is csak 1803-ban jelent meg Kassán. Formája és szerkesztési tükre feltűnően hasonlított a bécsi magyar Magyar Hirmondó-éra. Lapja bevezetőjében mintegy programként emelte ki Sándorfi, hogy nem csupán a tudós orvosok részére írja lapját, hanem a laikus olvasóknak is. Ezzel bizonyos tudomány-népszerűsítő feladatot is magára vállalt.

A lap első száma állatorvosi vonatkozású fejtegetéseket tartalmazott. Ez a téma időszerű volt akkor, mivel: "külömb helyekenn Lemberg körül a Marha dög nagyon kezd uralkodni. Ne hogy a szomszédból kedves Hazánkba azon veszedelem melytől az egek őrizzenek bennünket, váratlan ússzon be, s a Marhás Gazdákat minden előre való készüllet nélkül lepje meg." /Orvosi és Gazdasági Tudósítások, továbbiakban: OGT. 1803. 1. sz., 1-31. l./ Ezért leírja Sándorfi cikkében: "Minden eddig tudva lévő gyógyítás módjánál jobb és hasznosabb orvoslás módját." Itt kell rámutatni arra, hogy Sándorfi lapja az állatorvostudomány szempontjából is jelentős kezdeményezés.

A Tudósítások második füzeté a "Földről" /OGT.1803. 2.sz., 33-36. l./ szólt a "gondosabb Gazdáknak Hazánkban". "Minthogy a

szántás vetésnek, s a Földművelésnek fundamentuma, a lelke tulajdonképpen a föld"...a mezei gazdálkodás mestersége egyedül ettől a tudománytól függ."

A harmadik és egyben utolsó száma az egyedüli, amely egyértelműen orvosi problémákkal foglalkozott. Ebben Sándorfi tanulmányának címe: "Kell-e terhes Asszonyon eret vágni?" /OGT. 1803.3.sz. 64-68.1./ A cikkben kifejtett indoklás tételei ma már nem hangzanak különösebben tudományosnak:

"Az a terhes asszony tehát, aki eret vágat magán, hogy a természetes vérfolyásnak kimaradását mesterséges vérfolyás által pótolja ki, egészen a természet ellen cselekszik. - Jól van, azt mondhatja valaki, de ezért hová kell annak a vérnek menni, mely máskülönben minden hónapban ki szokott ürülni? - Ezt a természet-re kell bízunk. Minek akarunk oly igen okosnak lenni?"

A tanulmány lényegében helyesen az abban a korban elterjedt téves gyakorlatnak kívánt gátat vetni. A harmadik füzetben található még a "Földialma vagy krumplivíz /solanum tuberosum/ szappan helyett" /OGT. 1803. 3.sz., 70.1./ című cikkecske és Földi János Természeti Historia /OGT. 1803.3.sz., 71-78. 1./ című könyvének ismertetése. A szerkesztő ennek az irásnak a végén jelentette be, hogy a továbbiakban az a célja, hogy "egy Magyar Országi Florát adhassunk ki toldalékul."

Lapjával kapcsolatos néhány érdekes elképzelését a Magyar Hirmondó 1803. február 25-i számában tette közzé:

"A mely árkusok ezen munkából egy esztendő alatt hetenként kijőnek esztendő végivel 4 tsomban lehet azokat összeszedni, melyekhez négy külön tipulusok fognak tartozni, hogy ugy egy esztendőben ki jött munkát négy darabba lehessen be köttetni, s minden negyedik vagy utolsó darabnak a végére készítődik egy laistrom, mellybe az ABC betűinek rendi szerént azon dolgok szorgalmatosan fel fognak jegyződni, a mellyekről ezen tudósításokban vagy amaz esztendőben szó volt. Hogy így a munka, még azon esztendő tart mintegy ujságul szolgáljon, mivel árkusonként kapja, s egyszerre nem sok lévén az olvasni való, ki ki unalom nélkül által nézheti, az esztendő pedig ki telvén, egy olly hasznos könyv lehessen belőle, mellybe mintegy archiyumba az Orvosi és Gazdasági uj hasznos tanulmányokat összeszedve együtt lehessen találni."

Sándorfi orvosi-gazdasági folyóirata egészen a legutóbbi időig csupán utalásokból, említésekkel volt ismert. Csupán 1957-ben került elő a debreceni Református Kollégium Könyvtárában 2/ Ez a példány csupán az első két számot foglalta magában. Azóta az Országos Széchényi Könyvtárban egy, a harmadik füzetet is tartalmazó kötetet fedeztek fel. 3/

Véleményünk szerint még mindig fennáll annak a lehetősége, hogy további ismeretlen lappangó számok kerülnek elő az első magyar orvosi folyóiratból.

Az Orvosi és Gazdasági Tudósítások, ha nem is volt kifejezetten tudományos jellegű orvosi szaklap, mégis az első kísérletnek tekinthető abban az irányban, hogy magyar nyelvű lap álljon a hazai orvosi társadalom és az érdeklődők rendelkezésére. A szerkesztőben megvolt asokoldalú képesség arra, hogy idővel kedvezőbb körülmények között lapját tudományos és egyben gyakorlati jellegű színvonalas orgánummá változtassa. Feltételezhető, hogy anyagi okok és a kellő érdeklődés hiányában volt kénytelen megszüntetni folyóiratának kiadását, melyet egyébként eredetileg hetilapnak tervezett.

Sándorfi kezdeményezése csupán epizód a magyar orvosi irodalom történetében. Még majdnem harminc évnek kellett eltelnie, hogy a magyar orvosi társadalom önálló fórumhoz juthasson. Ám a két időpont között mégis volt egy magyar tudományos folyóirat, amely feladatának tekintette, hogy orvosi cikkeket is rendszeresen közöljön. Szerkesztő gárdájában orvost is találhatunk. A lap a Tudományos Gyűjtemény, amelynek ilyenirányú tevékenysége olyan jelentős és hűzágpótló, hogy orvosi vonatkozásaival külön is kívánunk foglalkozni.

+

A Tudományos Gyűjtemény orvosi vonatkozásai

A XIX. század első harmadában, a pesti Trattner-cég által kiadott Tudományos Gyűjtemény volt a korszak legjelentősebb tudományos folyóirata. Szinte ezt volt az egyetlen fórum 1831-ig, - az Orvosi Tár megjelenéséig - a színvonalasabb orvosi cikkek és tanulmányok részére.

Meg kell említeni, hogy a folyóirat elsősorban humán jellegű közleményeiről /irodalom, történelem, nyelvészet stb./ ismert igazán, azonban aki figyelmessen átlapozza a több mint két évtizedig megjelenő kiadvány minden rovatát, az igen sok orvosi vagy orvosi vonatkozású cikket, könyvismertetést, közleményt és hírt talál.

A Tudományos Gyűjtemény első szerkesztője Fejér György volt, természetesen munkáját nem végezte egyedül, többek között segítségére volt Forgó György, Pest vármegye főorvosa - a Hahnemann-féle homeopata gyógymód híve -, jelentős szerepe volt abban, hogy a lap hasábjain rendszeresen jelentek meg orvosi közlemények. A beérkezett tanulmányok felülbírálásával is foglalkozott. A külföldi orvostudományi irodalom számontartása is Forgó feladata volt. A lap szerkesztősége számos külföldi folyóiratot járatott, ezek között nyilván voltak orvosiak is. 4/

A Tudományos Gyűjtemény kiadási példányszáma - a kor körülményeihez képest - elég nagy volt. Már az első évben 800-ra emelkedett, és sohasem süllyedt 600 alá. Az előfizetők névsorában számos városi és vidéki orvos névével találkozunk, de bizonyára ennél sokkal többen olvasták a lapot kaszinókban, olvasókörtökben, könyvkereskedésekben, tehetősebb előfizető pácienseknél.

A kezdetben szigorúan csak tudományos közleményeket kiadni szándékozó folyóirat később ismeretterjesztő írásokat is közöl. Ez a tendencia észrevehető az orvosi közlemények színvonalán is.

Ha a folyóirat beosztását, azaz rovatait végigtekintjük, akkor megállapíthatjuk, hogy azok mindegyikében találhatunk orvosi vonatkozású közleményeket. A legszínvonalasabb írások az I-gyel jelölt "Értekezések" rovataiban jelentek meg. A könyv formában kiadott orvosi publikációkon kívül, az Orvosi Tár jelentkezéséig a legjelentősebb gyógyászati közlemények itt láttak napvilágot. Ha csak némileg is fogalmat akarunk alkotni arról, hogy mely tárgykörben mozogtak a folyóiratban megjelent orvosi tanulmányok, akkor elsősorban az e rovatban megjelent cikkeket kell megvizsgálni.

A rovatban közölt cikkeket nagyjából három csoportra lehet osztani. Az első a szigorú értelemben vett "tudományos" színvonalu gyógyászati tanulmányokat foglalja magában a gyógyítás világának minden ágazatából. A második csoport azokat az írásokat tartalmazza, amelyek nemcsak orvosok részére íródtak, hanem szélesebb közönségnek, tehát ismeretterjesztő cikkek. A harmadik csoportba az orvosi témakört csupán érintő cikkek tartoznak, amelyeknek egyes részei az orvostörténeti kutatás számára is sokszor igen értékes, fontos gyógyászati vonatkozású adatokat tartalmaznak, legyenek ezek akár tudományosak, akár népszerűsítő jellegűek. Megemlíthető itt, hogy többször orvosi szakképzettséggel nem rendelkező egyének írtak a Tudományos Gyűjtemény-be gyógyászati cikkeket, és orvosi szakkönyvekről is írtak hosszú ismertetéseket szaktudással nem rendelkezők.

A "tudományos" dolgozatok jó része a maga korában nem általánosan - csak az orvosok egy része által - elismert gyógy módokról íródott, ilyen volt például az állati magnetizmus /mesmerizmus/. E témával szívesen foglalkoztak, többek között megjelentették: Doctor Getse Sámuel: "Az állati mágnességnek négy történelmének" című cikkét /Tudományos Gyűjtemény, továbbiakban T.Gy. 1822. VI. 57. l.

Néhány cikk címének a felsorolása maga is sokat mondhat a korszak magyar nyelvű orvosi irodalmáról. Dr. Csorba nevű szerző a homeopátiáról írt tanulmányt, címe: "Hahnemann tudományának foglalatja észrevételekkel" /T.Gy. 1824. VII. 58-78.l./ A hasonmás-észeti gyógy módot lényegében elvető cikkből /közlése becsületére válik az orvosi írásokat felülbíráló homeopata Forgó György dr.-nak/ érdemesnek látszik idézni egy részt, amelyben a jeles vármegyei főorvos önálló hazai gyógyászati folyóirat alapítására tesz javaslatot a külföldi példákra hivatkozva igen figyelemreméltó indoklással: "Jó volna, ha a' több Nemzetek példájokra a két Magyar Haza' Orvosi... egy Havi írást kezdenénk, melyben tapasztalásokat feljegyezhetnénk; s egyszer's-mind a Külföldi Literaturát is röviden megismertethetnénk. A természet nálunk is nyitva van: a Teremtő adott nekünk is tehetséget: az is igaz, hogy ha Bagliu szerint az Olaszt másképp kell gyógyítani mint a' németet: bizonyára a Magyar földön jó borral kenyérrel 's hussal bőven élő ember betegsége

módosítást mutat; de végre az Orvosi Törvény 's jó rend /politica/ kiszolgáltatása nálunk is sok Orvosi észrevételeket szül; lenne hát tárgy mit írjunk, és így egymást kölcsönösen esmérjük, oktasuk!" Tehát Csorba a javasolt gyógyászati folyóirat elsődleges céljaként a különleges "hazai" betegségek ismertetését és külföldi orvosi folyóiratok referálását tűzi ki.

Hogy ekkor már a fejlettebb külföldi országokban mennyire elterjedt dolog volt az orvosi szaklapok megjelentetése, azt csupán egyetlen adattal kívánjuk alátámasztani. Walther A.L.Brunn, német orvostörténész szerint 1778-1842 között csupán "Archiv" szóval kezdődő orvosi szakfolyóirat 90 jelent meg német nyelvterületen /Magyarországon összesen csupán kettő/. Hozzáteszi még a szerző, pontos adatokra támaszkodva, hogy a XIX. század első felében a német nyelvterületen több gyógyászati szakfolyóirat jelent meg, mint a Föld többi országaiban együttvéve. Ebben az időben a magyar orvosok legjobbjai Csorbához hasonlóan átértékelték, hogy nagy szükség volna legalább egy magyar nyelvű orvosi szaklapra. Noha elsősorban éppen a német nyelv széles körű elterjedése miatt a viszonylag könnyen megszerezhető /előfizethető/ német szaklapokat tanulmányozta a magyarországi orvostársadalom, ehhez azt is hozzá kell tenni, hogy jelentős részüknek anyanyelve is volt a német. A pesti orvosi karon az oktatás sem magyar nyelven történt. Ebben az időben igen nagy eseménynek számított, hogy az egyik egyetemi tanár, dr. Gebhardt Ferenc magyar nyelvű székfoglaló beszédet tartott, amely szintén megjelent a Tudományos Gyűjtemény lapjain: "A tapasztalati Orvosi Tudománynak méltóságáról, és a kezdő Orvosnak az orvosi gyakorlásra való vezérléséről" /T.Gy. 1824. VIII. 3.1./

Foglalkoztak a himlőoltási problémákkal is: Sz.Szotyori József "Orvos Doctor, Erdélyből, Marosvásárhelyről" - "A hólyagoshimlő és Vakczina" című cikkében a himlő újraoltását javasolja: "Magam részéről tanátslom, 's ajánlom, hogy minden individum kétszer is vakoznáttassék, előbb ha csak lehet a' tejfogzás előtt kevésse... másodszer a' serdülés ideje alatt". /T.Gy. 1826. VI. 85-98. 1./

Dr. Schedel /Toldy/ Ferenc is jelentkezett a folyóirat hasábjain egy orvosi fordítással: "Dr. Hufeland kinyilatkoztatása a homeopathia ügyében" /T.Gy. 1830.III. 60-81.1./, a magyarítás a

Journal practische Heilkunde-ból történt. A cikk nem veti el teljesen a hasonzenvészetet. Tanulása így sommázódik: "Vizsgáljatok meg mindent 's tartsátok meg a jót!" Nem sokkal e fordítás megjelenése után jelentette be együttesen Bugát Pál és Schedel Ferenc az első jelentős gyógyászati folyóirat, az Orvosi Tár alapítását /T.Gy. 1830. XI. 123-125. l./ A Tudományos Gyűjtemény nem tekintette az új lapot vetélytársának, hanem inkább örömmel adott helyt a szerkesztők felhívásának és a későbbiekben is jóindulattal foglalkozott a Tár tevékenységével.

Horvát István, az egyik szerkesztő, a kor jelentős történésze és a Nemzeti Múzeum könyvtárosa: "Új Orvosok a Pesti Fő Oskolából az 1833-dik évből" című cikkéből arról értesülünk, hogy a szerkesztők kevesellték az orvostörténészek számát. Ugyanis Horvát így ír: "az új Orvosok által a' felsőbb bölts rendelkezéseknek következtükben az Írói sereg száma is nevededik. Ha napról napra kevesebb is, a mit mély szánással emlitek, nemzeti Tudósainknak Életírásaik körül, 's azzal, hogy egykor tökéletes Magyar Tudós Tárat készítsünk, ma már gondolni sem látszunk is. De különösen Orvosainktól, kikre nézve a' nagy tudományu Wessprémi szerentsés előmenetellel jeget tört, bizvást reményelhetjük az ellenkezőt". /T.Gy. 1834. II. 100-109.l./ Horvát István Wessprémi példájára hivatkozva próbálja írásra bírni a fiatal orvosokat. A cikkből arra következtethetünk, hogy a Tudományos Gyűjtemény szívesen adott volna helyet több orvostörténelmi - elsősorban életrajzi - tanulmánynak, csak nem volt kellő számú orvos író, aki e tárgykörrel behatóbban foglalkozott volna. Egyben ezen idézetet egyik legkorábbi hazai buzdításnak is tekinthetjük rendszeres orvostörténet-írásra.

"IX" szignóval jelentkező: "Az emberi test önkényes megégetéséről" /T.Gy. 1835. IX. 63-72. l./ című cikkből azért érdemes idézni, mert jelzi, hogy még a múlt század elején is milyen nehezen jutottak Magyarországon az orvosok holttestekhez boncolási előokra: "ez előtt harmincez esztendővel nem voltunk annyira bőviben a holt testeknek, mint most... a temetőből kellett lopnunk azokat... hová visszalopni még bajosabb volt..."

A Tudományos Gyűjtemény megjelenésének utolsó éveiben főleg az ideggyógyászatról, a lélektanról és vizgyógyászatról közöltek

cikkeket. Ilyenek voltak "I"-től: az "Észrevételek a játék erköltsi és betegséget szerző okairól" /T.Gy. 1835. XII. 65-68.1./ A kártyázás ártalmas voltáról írott tanulmány szerzője szerint írása "orvos és philosophus számára egyaránt érdekes...". Egy név nélküli cikk: "Általános észrevételek a'gondolkodás műszereinek beteges állapotjáról" /T.Gy. 1838. XII.80-97. 1./ címmel íródott. A szerző szerint e betegségeket "psychicai nyavalyáknak, lélek és kedély nyavalyáknak nevezik". "A testi lelki tulajdonságoknak a' születés általi terjedéséről" írt "O" /T.Gy. 1840. XI. 73-102. 1./ De jelent meg cikk még a hypochondriáról is.

Az utolsó hosszabb és jelentősebb dolgozatot Virág József szerezte, aki az akkor igen divatos témával, a vizgyógyászattal foglalkozott három részben. Az első címe: "Értekezés a hidegvíz mint gyógyszer érdekében tapasztalatból kiindulva" /T.Gy.1840. III. 102-108.1./

Az Értekezések rovat cikkei lényegében tükrözik azokat a problémákat, amelyek a kor magyar orvosait foglalkoztatták. Ezen írásokból lemérhető az a színvonal is, amelyet e korban elértek és az is, hogy milyen mértékben maradtak le az átlagos európai színvonaltól.

A Tudományos Gyűjtemény-nek igen fontos része volt a könyvismertetés, vagy ahogy itt nevezték "Könyvvizsgálatások". Ezek felhívták az illetékesek figyelmét a hazai, de némely külföldi orvosi könyvekre, folyóiratokra. Itt kívánjuk megjegyezni, hogy a korszak legtöbb magyarországi orvosi munkájáról valamilyen formában említés történik a folyóirat hasábjain. A rovatban például dr. Gebhardt hosszan ismertette Lugosi Fodor András: "Születést segítő Tudomány és Mesterség" című munkáját /T.Gy. 1817.VII.105-118.1./ De sor került orvosi ismeretterjesztő bemutatására is. Az egyik ilyen verses formában íródott: "Egészség regulái. Készítette Zsoldos János Orvos Doctor.Versekbe foglalta gyermekek számára" /T.Gy. 1818. X. 87. 1./ Az ismertetést Tóth Pál természetudományi író és fordító készítette.

Egy alkalommal csokorba foglalták a Tudományos Gyűjtemény-ről megjelent lapvéleményeket: "Némely Külföldi Folyóírások Ítéleteik a' Tudományos Gyűjteményről" /T.Gy. 1822. XII. 104-105.1./.

Itt megemlítik, hogy az egyik hallei lap erről is ír, hogy a Gyűjteményben orvosi írásokat is közölnek rendszeresen, és ugyan-ezen kiadvány szerkesztői a monarchia legjobb folyóiratai között tartják számon a magyar tudósok orgánumát.

A Külföldi Literatura rovatban elég rendszerességgel folyt egyes határokon kívüli orvosi szaklapok tartalmának az ismertetése. Például 1821-ben Tanárky János orvos és műfordító öt egymást követő számban, elég tekintélyes terjedelemben számolt be a salzburgi "Medicinischen-Chirurgischen Zeitung" gyógyászati cikkeiről.

Orvosi demográfiai tanulmányt is referáltak az "Annales des Sciences Naturelles" 1826. évfolyamából: "Feljegyzés azon változásokról, melyekben a halandóság törvényei általmentek Európában egy fél század alatt /1775-1825/" /T.Gy. 1827. I.115-127.1./

Gebhardt professzor magyar nyelvű munkáját: "A' különös nyavalya- és gyógyítás tudomány alapvonatai /A' különös orvosi Pathologia és Therapia/" bírálója /"XXXO,D."/ Csokonai Vitéz Mihály versével köszöntötte:

"Uram örvendez a' magyar

Haza, hogy mostani

Aesculap fiait hallja

Magyar hangon szóllani stb.

Igy énekelt hajdan a hazája javáért lángoló keblű 's literaturánk haladásán örvendező Csokonai, 'a többi orvosi munkáiról híres egyetemi professzor és Orvos Doctor Rácز Sámuel tiszteletére" /T.Gy. 1838. XI.90-94.1.1./.

A Tudományos Gyűjtemény többi rovata is tartalmazott bőven orvosi közleményeket. Például a Tudományos Jelentések hasábjain igen figyelemre méltó vita alakult ki arról a mai fűlnek már különösen hangzó témáról, vajon alkalmas-e a magyar ember az orvosi hivatásra. A polémiára nyilván az a körülmény szolgáltatott alapot, hogy abban az időben a gyógyászok jelentős része még nem a magyar anyanyelvű honpolgárok közül került ki. Az 1822. évfolyam hatodik kötetében jelent meg egy közlemény, amely szerint: "Igen ritka a Magyar, a ki Orvosnak vagy Ingenieurnek száná magát - az Orvosok és a Földmérők az egész országban majdnem merő Tótok és németek, mert ahhoz sok kell..." Erre a közlésre az első reagálás igen

gyors volt és úgyesen magára a Tudományos Gyűjtemény közleményeire hivatkozott: "Maga a Tudományos Gyűjtemény is köszönt már eddig több szép 's velős lapokat az Orvos Uraknak, 's itt orvoskodó magyar ifjaknak... vannak magyarok, kik éppen nem Orvosok, s még is Orvosban megkívánt tudományokban nem csak nem járatlanok, hanem magukat ki is tüntették." /T.Gy. 1822. XI.110-113.1./ A második tiltakozó közlemény a következő itt idézett érvekkel igyekezett bizonyítani, hogy a magyarok is alkalmasak az orvosi hivatás gyakorlására: "Az tehát TS Urhoz az én barátságos kérdésem: Hogy mi kell ahhoz olyan sok? értelem-e? érték-e? vagy más valami? és még erre a TS Ur helyes világosítást nem tejjend; én mind addig TS Urnak ezen állítását, Nemzetem megalatsonyításának tartom."... "Komárom városában kicsinységetől fogva lakván: jóval is több Magyar Orvos Doctorokat s Földmérőket volt szerentsém esmérni, mint Németeket vagy Tótokat... Mit mondjak a Pesten lakozott néhai igen nevezetes két Orvos Dr Szombathy, 's most is élő és ott lakó igaz Magyar Orvos Dr Bene, Kováts, s több ugyan Pesten lakos néhai Dr Urakról?... Megengedjen nékem TS Ur, de ezen mondásával a Magyarokat igen nagyon lealacsonyította, és azon kérem TS Urat, hogy ezen hibás véleményének, szívéből lejjendő kigyomlálása végett ne sajnálja minden Vármegyétől megtudni mellyekben hány Magyar, Német, vagy Tót Orvos Dr és Földmérők vagynak." /T.Gy. 1823. XI.110-113.1./

A Tudományos Jelentések rovatban az Intézetek alfejezetben foglalkoztak a különböző kórházakkal és oktatási intézményekkel. Amellett, hogy egyes gyógyintézmények jelentéseit közölték, igen érdekes orvosi közlések is megjelentek.

Az Új Találmányok rovat is rendszeresen közölt orvosi híreket, ha nem is mindig egészen tudományos színvonalon, például: "Girardi Ur orvoslószer gyanánt él a menykő-szerrel Párisba... chronicus nyavalyák ellen." /T.Gy. 1820.VI. 121-122.1./ Feltehetően a villamos kezelésnek valamilyen korai formájáról van szó.

Az Előlépések és megtiszteltetések rovat, lényegében minden jelentősebb orvosi, egyetemi kinevezésről, kitüntetésről tudósított. Például: "Ófelsége méltoztatott Doctor Töltényi Szaniszló

Úrnat, a Pesti Kir. Egyetem' Szülészeti Intézete Segédorvosát
Bécsbe a császári hadi orvos-akadémia mellé... professzorrá kine-
vezni." /T.Gy. 1827. III. 123-124.1./

A Kihalt Tudósok és Írók rovatban az elhalálozott nevesebb
orvosokról rendszeresen közöltek rövid nekrológokat. Néha még az
elhunyt műveinek bibliográfiáját is mellékeltek. Ilyen volt például
Róthkrepf Gábor nekrológja dr. Kiss Józsefről, "megjelent orvosi
munkáinak jegyzékével." /T.Gy. 1831. IV. 126-127.1./

Végezetül az olyan jellegű hiranyagra kívánjuk felhívni fi-
gyelmet, amely feltehetően reklám vagy hirdetés volt bizonyos
anyagi szolgáltatás ellenében. Azonban ez az anyag más jellegű
hírek közé volt ékelve. Egy ilyen hírnek a bemutatása talán szem-
lélteti annak reklám jellegét: "T.T. Nicolaides János orv. Doctor
a' Pesti Orvosi Kar Tagja egy kénszesszel való füstölést állított
fel a de Coro Bétsi Doctor módja szerint Pesten a Bor utcában
237-ik Szám alatt. Minden füstölésnek ára 2 ft." /T.Gy. 1819.III.
119./

A Tudományos Gyűjtemény rovatai áttekintése alapján vilá-
gosan láthatjuk, hogy ennek a tudományos közlönynek milyen jelen-
tős szerep jutott a hazai gyógyászati irodalom megalapozása terü-
letén és a magyar orvosi nyelv megteremtésében. Mindez megkülön-
böztetett helyet biztosít az orvosi sajtó történetében ennek a fo-
lyóiratnak.

+

Orvosi Tér

A múlt század harmincas éveinek elején a hazai magyar nyelvű
orvos irodalom fellendülése szükségessé tette, hogy Magyaror-
szágon is - mint az akkori Európa annyi országában - az orvosok
saját szakfolyóiratukból tájékozódjanak, és ebben publikálhassanak,
közkinccsé téve tapasztalataikat.

1830-ban Bugát Pál és Schédel /Toldy/ Ferenc - mint a lap
eljövendő szerkesztői felhívást intéztek a Tudományos Gyűjtemény-
ben "Hazánk Orvosaihoz". 5/ Soraik körvonalazzák azokat a célkitű-

zéseket, amelyeket az alapítók meg kívántak valósítani a hazai orvosok és az egész magyar társadalom érdekében:

"Orvosi világunkban, úgy hisszük, senki sincs, ki egy tudománynak napról napra haladását összegyűjtő s hiven előterjesztő folyóiratnak nagy szükségét ne érezné. Vannak a külföldnek többenél több ilyen munkáji, melyek hazánk fővárosaiban némineműleg ismeretesebbek, de a Részekben lakó orvosok, és seb orvosok kezeikben csak ritkán fordulnak meg. Ritkán: részint nagyobb számok speciális köre, részint állapontunkhoz képest nagy árok - részint a nyelv miatt ...

Végre igen érezhető, tanulni, tapasztalni és jobbitani szerető századunkban egy olly hazai tárház nemléte, melly minden rendben levő orvosainknak alkalmat nyujtana tapasztalásaikat és gondolataikat közhaszonra letenni; a nálunk évenként megjelenő helybeli és egyéb állandó vagy elmuló befolyásokon alapuló a tulajdon természettel bíró epidémiákról szavaikat hallani; a kórházakról egymást bővebben és tudományosan tudósíttatni, az on pontokra függesztteni figyelmünket, melyeket magyar egünk, földünk, életünk, testi alkotásunk, s nevelésünknel fogva különös és tulajdon tekintet érdemelnek az orvos részéről."

A továbbiakban közlik, hogy a "Helytartótanács engedelmével, a m.kir. egyetem több Professzorai és számos egyéb hazai orvostársaink segedelmével jövő új esztendőkor ORVOSI TÁR czim alatt hazánkban legelső folyóírást fogjuk megindítani."

Ezek után az általános célok ismertetésére kerül sor:

"...mi practicus tekintetben az orvos-, seb-, és szem-orvos-, szülész és lélekbuvár Tudományhoz, Orvosi Politiahoz és Orvosi Törvénytudományhoz tartozik, szüntelen szem előtt fogjuk tartani az ezekben folyvást teendő előmenetelt."

A folyóirat rovatainak sorrendjét és a lap elrendezését a következő módon hirdették meg:

I. Eredeti vagy fordított practicus értekezések s egyéb eredeti észrevételek, figyelmeztetések, tapasztalások és kórtörténetek közlése, epidémiák leírása stb.

- II. Kivonatok. Ezen szakaszban az orvosi folyó és egyéb munkákból a figyelemre és praxisban követésre legméltóbb dolgok kivonva, össze lesznek gyűjtve.
- III. Orvosi literatura, hazai s külföldi orvosi munkák megítélve vagy jelentve; el nem feledvén semmit, mi gyakorló orvos, figyelmét bármely tekintetben megérdemli. Magyar orvosi műszavak megismerttetése s róluk való számadás.
- IV. Orvosi vegyes tudósítások.
- a/ A Nagyméltóságu Magyar Királyi Helytartó tanácsnak a hazai orvosi személyeket vagy dolgokat illető rendelkezései, a mennyire azoknak közzététele megengedettetik. Külső körzemények az orvosi dolgokban.
  - b/ Orvosi intézmények megismerttetése.
  - c/ Előrelépések és megtiszteltetések /hazánkfiáié mind külföldön a jeles orvosoké/.
  - d/ Meghalt magyar és külföldi jeles orvosok.
  - e/ Minden hazánkban megüresedett orvosi, seborvosi stb. állások jelentése.
  - f/ Orvostudományi tudósítások.

Hol a szükség kívánandja, ábrázolatok is fognak adatni; s ha a részvevők száma megengedi, egy híres orvos képe is."

Az idézett részekből kitűnik, hogy az első magyar orvosi folyóirat szerkesztői a korszak hasonló jellegű külföldi, első-sorban a német orvosi szaklapok színvonalát szerették volna megközelíteni.

A magyar orvosi szaklap megteremtésének a leglelkesebb szervezője a fáradhatatlan Bugát Pál volt, aki az alapítástól a kiadvány megszűnéséig munkálkodott, azon, hogy az Orvosi Társ megjelenését a rendkívül nehéz körülmények közepette biztosítsa. Számtalan egyéb tevékenysége mellett szakított időt ezen - részére semmi anyagi haszonnal nem járó - feladat végzésére. Bugát a pesti orvosi egyetem tanára, az elméleti orvostan előadója, később az orvosi kar dékánja. 1841-től az ő kezdeményezésére megalakuló Természettudományi Társulat elnöke is, számos könyv, tanulmány szerzője vagy fordítója. Másik szerkesztő Schedel, később ismertebb nevén Toldy Ferenc orvos, egyetemi tanár, a tudományos igényű

magyar irodalomtörténetírás megteremtője /1833-ig dolgozott együtt Bugáttal, később Flór Ferenc váltotta fel ebben a tevékenységében/. Érdemes itt megemlíteni, hogy Toldy irodalomtörténetében a szaktudományok irodalmát - így az orvosi irodalmat is - az irodalom szerves részének tekintette.

A szerkesztőség a pesti Mária Dorottya utca 13 szám alatt székel, előbb Trattner és Károlynál, majd az Egyetemi Nyomdában nyomták ki a lapot.

Az Orvosi Tár munkatársai között ott találhatók a kor legjelentősebb orvosi szerzői: Lenhossék Mihály, Bene Ferenc, Csaszár Márton, Fabini Teophyl, Frivoldszky Imre, Gebhardt Ferenc, Stáhl Ignác, Pólya József, Flór Ferenc, Rupp János, Jankovich Antal és sokan mások. A folyóirat jelentős eredményének könyvelhető el, hogy sok olyan pesti és főleg vidéki orvost is ösztökélt cikkírással, aki korábban sohasem publikált. Ilyen módon gyakran értékes tapasztalatok váltak közkinccsé.

A lap nem sokkal megindulása után komoly erkölcsi támogatást kapott a hatóságtól, azaz a Helytartótanáctól:

"Minthogy azon orvosi és sebészi folyóírás melyet a kir. egyetem mellett Bugát Pál és Orv. Dr. Schedel Ferenc "Orvosi Tár" czim alatt Januárius hónapja óta adnak ki, az orvosi karnak és az ország főorvosainak véleménye szerint az orvosi és seborvosi tudomány előmozdítására igen hasznos és ajánlatos: az ország minden törvényhatóságának ezennel ezen hazai nyelven időszakonkénti folytatandó munkának kebelökben teendő kihirdetése meghagyatik azon okból, hogy az ország lakosai előtt ismeretessé legyen.

Kiad. November' 29. 1831."

Ez a felhívás növelte a lap tekintélyét, az év végén kiadott közleményükben a szerkesztők meglegedetten emlékeztek a Helytartótanácsnak másik rendelkezésére is:

"Maga a N.Mélt. M.kir. helytartótanács kegyes pártfogására érdemesíteni 's az ország minden törvényhatóságait hivatalos kihirdetéseivel megbizni méltóztatott." /Orvosi Tár. 1831. 11.sz., /IV.köt./ 158-160. 1./

Ugyanitt bejelentették a lapprofiljának a bővülését; eszerint a továbbiakban gyógyszerészeti jellegű közleményeket is közlé

tesznek az Orvosi Tár hasábjain. Tehát a folyóirat a hazai gyógyszerészek első jelentősebb szakforumának is tekinthető. /Az első önálló magyarországi gyógyszerészeti lap majd csak 1848-ban jelenik meg Nyitrán. Megindulását az Orvosi Tár hasábjain adja tudtul./

E közleményben ígérték meg egy orvosi szótár megjelentetését is: "...s ha az előfizetők száma meg fogja engedni az esztendő végével egy magyar-deák és deák-magyar műszótárral ajándékozunk meg olvasóinkat, mellyben mind azon orvosi, seb-orvosi, gyógyszer tudományi stb. technicus terminusok meg lesznek magyarázva, mellyek Orvosi Tár két első évében találtatni fognak."

Az Orvosi Tár és főleg maga Bugát Pál igen jelentős szerepet játszott a magyar orvosi nyelv megteremtésében. Az 1833-ban megjelent szakszótárában, illetve máshol közölt műszavak jórésze ma is használatos. Ilyenek például: kórtan, légcső, láz, műtét, halottkém, végtag stb. Különösen bonctani és sebészeti műszavai bizonyultak szerencsésnek. Más szavai, mint például: dag /daganat/, góg /gége/, kér /kéreg/, fogancz /foghuzó/ stb. viszont később eltűntek. Bugát ilyen irányú munkája azért nagy jelentőségű, mert Kazinczy és más nyelvújítók tevékenysége jobbára csak a szépirodalom területére korlátozódott.

1833-ban a szerkesztők sajnos kénytelenek voltak megszakítani az Orvosi Tár kiadását; kellő érdeklődés hiánya és anyagi okok miatt. A lap megszűnését a következő formában jelentették be:

"Olvasóink' száma már a' mult évben is fogyván; ez idén pedig, midőn folyóiratunkat többek' ösztönzésére folytatnók, előfizetőink' száma költségeinket sem fedezvén; kénytelenek vagyunk kinyilatkoztatni, hogy ha a megyék orvosai különösen, de általában az egész orvosi rend előbbben részvételöket meg nem ujtják; idő- és pénzbeli áldozatainkat az év végéig ugyan fogjuk folytatólag tenni, de tovább nem. Ugylátszik, korán jövének még ezen intézetünkkel..."

Pesten, április elején. 1833.

Az Orvosi Tár Kiadóí.

/Orvosi Tár. 1833. 248. l./

Ekkor úgy látszott, hogy a magyar orvostársadalom hosszú ideig nem rendelkezik majd magyar nyelvű gyógyészeti folyóirattal. Így is történik, ha Bugát Pál lelkes buzgálkodása, és önfeláldozó támogatók kis csoportja majdnem öt éves szünet után fel nem támasztja az Orvosi Tár-at.

Az első hosszabb életű magyar orvosi szakfolyóirat indulásakor nem tudta ugyan megvalósítani cékitűzéseit, de megteremtette a lehetőséget, hogy a második periódus valóra válthassa azokat.

1833 - 1848

Az Orvosi Tár 1833-as felélesztésében Bugát önzetlen munkálkodásán kívül három jelentős tényező játszott közre. Az első Flór Ferenc társszerkesztő jelentős anyagi támogatása. A második az 1837-ben alapított Pest-Budai Orvosegyesület segítségével. Végül Stáhly Ignác helytartósági tanácsos, országos főorvos támogatása, aki az ország megyei orvosai részére hatvan példányt rendelt meg a lapból. Mindezek a körülmények együtt tették lehetővé csupán, hogy az Orvosi Tár ismét megjelenjék.

A lap újraindulásáról így nyilatkoztak a szerkesztők:

"Miután első alkalommal az Orvosi Tár 3 évig folytatódott, annak olvasói annyira megfogytak, hogy a szerkesztők, kénytelenítettek annak tovább folytatásával felhagyni, azóta ötödfél év folyt le, az Orv. Tár olvasóinak maradéka e részről, mintegy elárulva sinylé az említett folyóirat félbe szakadását, s lelke-
sebb része kért..., hogy hoznók annak kiadását ismét divatba; mit szívünkre vévén... elgondolván, hogy tárunk első izbeni felakadása óta orvosi közönségünk jóval szaporodott, eltökélettük... azt újra folytatni." /Orvosi Tár, 1938. 12.sz., /szept. 16./ 187-191. l./ Ugyanitt még tiszteletdíjat is ígértek a szerzőknek. Figyelemreméltó körülmény, hogy Bugáték a más nyelven író szerzőket is felszólították cikkek írására:

"A más nyelven írottat pedig átfordítandjuk... ha valaki latin nyelven classice kidolgozott munkát tárunkba küldend, annak láttunkban szinte helyet engedendünk."

Az abban a korban szokásos szenvedélyes hangu, legtöbbször személyeskedő vitákat megelőzendő kijelentették:

"Folyóiratunkat vita helyévé lenni soha nem engedjük, csak merőleg tudományos tárgyak feletti vitatkozások nyerhetnek benne helyet... criticáink is igazságosak ugyan, de mindig szelídek leendenek..."

Bejelentették azt is, hogy orvostörténeti adalékokat is rendszeresen kívánnak közölni: "nevezetesebb, főképp honi orvosok biográfiáit."

Bugát Pál 1840-ben igen figyelemreméltó cikkben fejti ki, hogy milyen követelményeknek kell egy hazai orvosi folyóiratnak megfelelni. Ez alkalommal általánosságban is igyekszik az időszaki kiadványok célját, jellegét és a tudomány gyors terjesztésében betöltött szerepét meghatározni. Tanulmánya egyike azon első magyar nyelvű közleményeknek, amelyek az időszaki kiadványok fontosságát, a tudományos kutatásban elsődleges szerepét hangsúlyozzák. Erről így írt Bugát:

"A tudományos folyóiratok általában rakhelyei /depositorumai/ az egyes tudományos ismereteknek, melyeknek nemcsak az olvasók vesznek azonnali hasznát, hanem időről időre az egész munkák szerzői is azokhoz folyamodnak: melyekbe tehát ezen utolsó tekintetből az egész kerek, bevégzett tudományos munkák nyers anyagrésszel /materialái/ még feldolgozatlanul vannak berakva." /Az orvosi folyóiratok természete különösen hazánkra alkalmazva... = Orvosi Tár. 1840. 1.sz., /jan.5./ 1-8.1./ Figyelmet érdemel még Bugát következő megállapítása:

"A tudományok serkentésére, terjesztésére, s illendő feszületben tartására a folyóiratok bizonytalán többet tettek mint az egészen bevégzett munkák; noha más részről azt sem tagadhatjuk, hogy ki csak magát egyedül csak folyóiratokból műveli, az mindenkor felületesebb marad."

Majd a külföldi folyóiratokból átvett anyag, a referálás jelentőségére hívja fel a figyelmet:

"Az eddig állított egyes eszmék új fűltalált és tapasztalt... dolgok bizonyítása; vagy megozáfólása; rosszul rendelt eszmék jó rendbe hozása;... ezen fő céljain kívül még más hasznai is vannak,

ugy a tudomány nem különben mint a levegő, az egész emberi nem közbirtoka lévén... azt egyik folyóirat a másiktól vévén, az a számtalan fedezett ősmerekekkel a külföldnek kedveskedik..."

Hasznos szolgálatot tesznek továbbá a folyóiratok: "hogya az olvasókat minden nevezetesebb elméműve, legyen az hazai vagy külföldi, így eleméztetvén, ezekből részben kivonatokat részint mutatókat adnak."

Bugát rámutat az irodalmi viták jelentőségére is, majd költői hasonlattal szól a szerzők és az olvasók sajátos kapcsolatáról:

"A folyóirat oly szellemi kötél, melly láthatatlanul kötven össze az írók olvasók seregét, ezek közé valóságos lelki rokonság keletkezik; mi szerint a folyóirat annál érdekesebb, minél egy részről több írók tűnnek fel benne és más részről minél több olvasók sereglenek zászlója alatt össze... az olvasók kis száma elbénítja az írók munkásságát, s a folyóirat korai halálát okozza."

1842-ben már büszkén jelenti az Orvosi Tár szerkesztősége, hogy külföldi lap is közöl kivonatokat cikkeiből:

"Az ausztriai évkönyvek nagytisztelt szerkesztőségének... ama önkényes nyilatkozatát idézzük elő, mellynél fogva a magyar Orvosi Tárnak belső értéke elősmertetvén... időről időre kivonatot közleni szándékozik; - mely ígéretét teljesítőleg az adott szót tetteg is életbe léptetvén, már ezáltal nemcsak külföldi testvérei koszorujába fogadta a magyar literaturát, hanem egyszer mind szép mezőt nyitva rendünknek, hogy gondosan gyűjtögetvén hazai tapasztalatokat és közölvén honi termékeket, azokkal lassanként a külföldi is megismerkedvén illy módon bennünket mint egy serdülő haza, munkás igyekezetű fíjait nemcsak figyelemre, de végre becsülésre is méltóknak találhasson," /Orvosi Tár.1842. 5.sz., /jan. 30./ 79-80. 1./

Bugáték az eredeti közlemények publikálása mellett legfontosabb feladatuknak a külföldi folyóiratok és könyvek tartalmának ismertetését tartották. Éppen ezért külön rovatot indítottak erre a célra a lapban Kivonatok idegen lapokból és munkákból címen. A rovaton belül az egyes szakágak kivonatai külön fejezetcímekkel jelentek meg: A feldolgozott szakfolyóiratok közt természetesen

a német nyelvűek vezettek, ezután a francia és angol nyelvű lapok következtek. De kivonatoltak olasz, sőt svéd nyelvű folyóiratokat is. Így aztán ha közvetve is, az Orvosi Tár olvasói tájékozódhattak a korszak legjelentősebb európai orvosi közleményeiről. A cikkeket csak olyan mértékben rövidítették le, hogy azok eredeti tartalma teljesen érthető legyen.

Az Orvosi Tár újraindulása óta szoros kapcsolatban állt a budapesti Orvos Egyesülettel. Ez az együttműködés már a lap fejlécén is tükröződött: "Orvosi Tár. A Budapesti Királyi Orvosegyesület közös munkálataival." Az Egyesület segítsége - a feltételezett anyagin kívül - más módon is megnyilvánult. Például az orvosegyesület "olvasdát"-val rendelkező könyvtára jelentős könyv és folyóirat anyagát használták fel a szerkesztői, referálói munkában.

Az Orvosi Tár viszont rendszeresen közölte az Egyesület híreit és jegyzőkönyveit. Különösen érdekesek az Egyesületi könyvtár fejlődéséről, gyarapodásáról közzétett írások.

Bugát Pál a Természettudományi Társulat alapítói közé tartozott, s annak magasrangú tisztségviselője is volt. E körülmények indították arra, hogy az akkor még folyóirattal nem rendelkező Társulat híreit az Orvosi Tár hasábjain tegye közzé.

A hosszú ideig versenytárs nélkül álló Orvosi Tár alapítása után több mint egy évtizeddel egy új gyógyászati folyóirat indult. Ugyanis 1842-ben Schöpf-Merei Ágoston egy új orvosi szaklapot adott ki. Schöpf kiadványát, a Magyar Orvos- Sebészi és Természettudományi Évkönyveket annak feltételezésével hozta létre, hogy a magyar orvosi társadalom már képes egyidejűleg eltartani két gyógyászati lapot.

Maga az Orvosi Tár annyira nem tekintette vetélytársának Schöpf orvosi lapját, hogy hasábjain többször helyt adott a folyóirattal kapcsolatos hirdetéseknek. A lap megindulásának bejelentésére is itt került sor.

Schöpf-Merei Ágoston kapcsolata az Orvosi Tár-ral lapjának megszűnése után is fennmaradt, ugyanis több - elsősorban gyermekgyógyászati jellegű - cikket közölték.

A negyvenes évek második felében egyre többet foglalkozott a lap az ország orvosainak társadalmi helyzetével. Reformokat sür-

gettek az orvosi élet minden területén. Nagyobb részt megoldatlan volt ekkor még az orvosok díjazásának, megrokkanásuk esetén szociális ellátottságuk kérdése. Az orvos-özvegyek segélyezésére is szervezett formában történő megoldást kellett keresni. Azonban általános reform intézkedésekre csak 1848. március 15-e után kerülhetett sor.

A folyóirat 1841-től rendszeresen tudósított a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Vándorgyűléseiről, amelyeket évenként az ország más és más városaiban tartottak.

Bugát nem elégedett meg azzal, hogy csupán a pesti orvosok publikálnak lapjában, igyekezett a vidéki gyógyászokat is megnyerni munkatársnak. Ezért intéztek felhívást a budapesti Orvos Egyesülettel közösen az ország orvosaihoz, hogy írják meg tapasztalataikat a nemrég "dühöngő" váltólázzról. /Orvosi Tár. 1847. 6.sz., /febr. 7./ 81-83. 1./

Az 1847. év legelején ismét nyomatékosan sürgetik az Orvosi Tár lapjain a szükséges általános orvosi reform-intézkedéseket:

"A res medicinális országunkban egy minden részére összevágó, minden oldalról átgondolt terv szerint mind-e mai napig elrendezve nem lévén... Tárunk a lehető legnagyobb mértékben agitálni fog, s különös gondot fordítand rá, hogy e tárgy minél többször szőnyegre kerülván, szavaink az illető helyeken meghallgatassanak." /Orvosi Tár. 1847. 11.sz., /márc. 14./ 171-173. 1./

A szerkesztők ismét kénytelenek a hazai orvostársadalomhoz felhívással fordulni, feltárva az Orvosi Tár igen nehéz anyagi problémáit. Azt remélik, hogy közvetlen segítséget kapnak és, hogy a szabadabb sajtóviszonyok lendítenek majd a lap helyzetén:

"Ha országunk széles térein orvos kollégáink közt végig tekintünk, tárunk már csak hazafiaság tekintetéből is dicsérendő, igen kis számu íróit és olvasóit ide nem tudván, a tömeg tespedésénél egyebet alig látunk. Ez meddig fog még így tartani?... Nem uraim, ez többet így nem maradhat, szerkesztők magunkban erősen feltevők, vagy mindent kockára tenni és célunkat kivívni, vagy nemes törekedésünk 13 éves pályájáról lelépni... A szabadabb sajtó bennünket a magasztos s terjedelmes célunk elősegítésében bizonynyal elősegítend..."

Ha tárunk iránti részvétel 13 évi jegyzeteinket fölűtvén, tekintjük, nem tudom pirulnunk kell-e inkább a részvétlenségen, vagy csodálnunk állandóságunkat, hogy illy fogyasztó apathia közepette néhány íróinkkal és olvasóinkkal illy szép évek során át huztuk tárunk igáját. - Hiszen mi jelenben rosszabb állapotban vagyunk, mint 17 évvel ezelőtt midőn tárunkat legelőször megindítottuk... nézze meg bár akárki az akkori és utolsó félévi olvasóink számát...

Ezelőtt néhány évvel országunk tisztelt főorvosa tárunkat megyeink főorvosai számára szoktatóul és csalétkül megrendelte; de hát gondolják-e tisztelt olvasóink, hogy valamely sikere volt a kísértésnek? nem biz annak, mert e téren - az ezen kísérlét előtt is dicsérendő résztvevőket kivéve egy sem maradt tapadva. Midőn magunkat a sokkal kisebb ország p.o. Csehország orvosaival e napokban összehasonlítottuk, a... különbséget látván... megdöbbenvén, hogy vagy legalább az utoléréséig győzünk, vagy halunk, magunkban föltettük." /Még egy nyílt levél Tárunk ügyében.

= Orvosi Tár. 1848. 3.sz., /jan.16./ 33-37. 1./

Ujra válságos helyzetbe jutott tehát az Orvosi Tár, mivel a megyei főorvosok saját pénzükből nem hosszabbították meg az előfizetést. De ezen nehéz körülmények ellenére is nagy elszántság tükröződik a szerkesztők soraiból.

1848. március 15. után a lap nagy terjedelemben foglalkozott az akkor széles méretekben kibontakozó orvosi mozgalmakkal, sajnos egyben teret engedve személyeskedő vitáknak is.

Hamarosan megalakult az általános orvos egylet, radikális célkitűzésekkel programjában. Lényegében a budapesti Orvos Egysület bővült ki országos szervezetté. Az Orvosi Tár lelkesen üdvözölte az új szervezkedést:

"Ezen intézet nem zárt testület többé! -függetlenség és nyilvánosság»jelszava ezen chinai falak közé is behatolt... hogy ezen testület minden okleveles orvos vagy sebésztudort hasonló jogokkal és kötelességgel belépésre hívjon fel.

Mindazonáltal tehát kik a tudományos fejlődés iránt meleg részvéttel viseltetnek, testvérileg szólítjuk föl lépjenek közbünk... Ezt követeli a Haza, ezt várja az emberiség."

/Orvosi Tár. 1848. 13.sz., /márc. 26./ 193-195. 1./

Maga Bugát "Rendünk átalakulása" című cikkében foglalkozott a március 15. után kibontakozott orvosi mozgalmakkal és azok jelentőségével.

Az új orvosi testület hivatalos lapjává nyilvánította az Orvosi Tár-t: "Hivatalos közlönyvé választatván ebbeli hivatásunkat a következő okiratok közlésével kezdjük meg..." /Orvosi Tár. 1848. 1.sz., /jul.2./ 1.1./ Ugyanitt számolnak be arról, hogy Bugát Pál a többi közt a kolozsvári orvosi lyceum orvosi egyetemmé nyilvánítását javasolta.

A nagy lehetőségekkel kecsegtető forradalmi hónapokban, 1848 végén senki sem gondolta, hogy az Orvosi Tár-nak az utolsó számaait adják ki. A feltehetően utolsó füzetben még azt közölték a szerkesztők, hogy a nehéz háborus viszonyok ellenére 1849-ben is meg kívánják jelentetni lapjukat.

"Azon reményre támaszkodván, hogy - minél több részről bízva vagyunk - központunkhoz közelebb eső, és központunkban létező ügyfeleink legalább egyidőre tőlünk elszakasztott olvasóinkat - főképp erdélyi ügyfeleinket értjük - pótolandják a zivataros és még zivatarosabbá válható idő ellenére is az 1849-dik évben még mindig folytatandjuk lapjainkat, mert a bennünket némineműképp összetartó lapok megszűntével egyetlen más e nembeli újságlap sem létezvén, sodrunkból ugyszólván egészen kijönnénk: holott mégis e háborus időkben... oly tárgyak emelkedhetnek föl, melyek nem tudása nem egyetemes rendünkre, hanem egész országunkra is káros hatást gyakorolhatnának. Barátaink fölszolitására tehát elhatározók magunkban, lapjainkat a jövő félévben is folytatni; mit csak úgy tehetünk; ha egy részről pedig orvosaink pártolandják ügyünket; melyeket mi egész addig folytatandunk, míg csak részvevő olvasóink netalántáni csekély száma miatt lapjaink kiadásában pozitív káraink nem mutatkozanának." /Orvosi Tár. 1848./dec.2./ 25.sz., 400.1./

A háborus események, Buda és Pest a forradalmi kormány által történő kiürítése megakadályozták, hogy az Orvosi Tár 1849-ben is megjelenjék. Arról nincsen tudomásunk, hogy Debrecenben, a kormány új székhelyén kísérletek történtek volna a lap újraindítására. E válságos időkben ismét magyar nyelvű orvosi folyóirat nélkül maradt az ország társadalma, - a gyógyítási tudomány nagy kárára - egészen 1857-ig, az Orvosi Hetilap megjelenéséig.

Az Orvosi Tár szakcikkeiről

Ugy gondoljuk, röviden írunk kell az első jelentősebb magyar orvosi folyóiratban megjelent szakcikkekről is.

Az önálló gyógyászati tanulmányok általában a romai I.-gyel jelölt Értekezések, apróbb közlések, kivonatok /Jeles kóresetek, orvosi tapasztalások/ elnevezésű rovatban kerültek közlésre. E rovat "mind azon ismereteknek áll tárva, mik a gyakorló orvosok hivatalos pályáján elősegithetik." /Orvosi Tár. 1831. 1.sz. /I.köt./ I-XIV.1./ Különösen sokat foglalkoztak az akkor még nagy emberáldozatot követelő járványokkal. Például Schordann Zsigmond professzor írt erről a témáról: Észrevételek a magyarországi cholerajárványról /Orvosi Tár. 1831. /III.köt./ 119-148.1./ címen.

Dr. Windisch Leopold tollából származott: Sz.Rókus-kórházi tapasztalások. Számadás azon betegségekről, melyek 1831-ben Pesten a' polgári Sz. Rókusáról nevezett kórházban orvosoltattak /Orvosi Tár. 1832. 2.sz., /V.köt./ 99.1./ Az ilyen jellegű cikkek értékes dokumentumok a mai kutatók számára is, mert statisztikai kimutatásokat is magukban foglalnak az akkor előforduló betegségekről.

Foglalkoztak az 1838-as nagy pesti árvíz orvosi vonatkozásaival is, erről Dr. Eckstein Fridrik írt: Budapest vizáradás 1838-ban orvosi tekintetben /Orvosi Tár. 1838. 1.sz., /jul.1./ 1-9.1./. Közöltek jelentéseket egy-egy vármegye vagy járás egész évi, fél vagy negyedévi egészségi állapotáról. Ezekben érdekes módon igen részletesen számoltak be az időjárás alakulásáról is. Dr. Bittner Imre Arad megye egyik járásáról szolgáltat adatokat: Idő s kórjárat nemes aradmegye borosjenői járásában az 1841-diki év harmadik negyedében címen /Orvosi Tár. 1842. 11.sz., /márc.13./ 161-177.1./. Az orvosi intézményekről is adtak ki beszámolókat. Ilyen volt Kósa Mózes irata: Kolosvárott létező orvossebészeti tanintézet állapota /Orvosi Tár. 1842.4.sz., /jul.24./ 63.1./ Több cikk jelent meg a korabeli orvosi irányzatokról, például a hasonszenvészeti /homeopathia/ gyógyításról. Bár az Orvosi Tár lényegében az akkor divatos orvosi irányzat ellen foglalt állást, hasábjain helyt adott a pro és kontra véleményeknek. /Bé-

kés vitatkozás iránti nyilatkozat. = Orvosi Tár. 1843. 1.sz., /jul.2./ 22-24.l./ E tárgyban nyilatkozatot tettek közzé, amelyben a mai napig is helytállóan állapították meg Bugáték, hogy az orvosok szakmai vitáit nem a nagyközönség nyilvánossága előtt, hanem a szaklapok hasábjain kell lebonyolítani.

Orvostörténelmi dolgozatok is jelentek meg az Orvosi Tár-ban, köztük, sajnos, nem sok a magyar vonatkozású. Ezek közé tartozik Dr. Horváth János, Hont vármegye főorvosának értekezése: Adatok a gyógytudomány korábbi történetéhez a zsidók között. /Orvosi Tár. 1845. 22.sz., /máj.25./ 341-346.l., 23.sz., /jun.1./ 360-366.l./ Értékes kezdeményezés volt az is, hogy felhívást tettek közzé magyar orvostörténeti források, dokumentumok "minden irt és iratlan orvostörténi kutforrásokat, u.m. szóhagyomány, orvosi emlékek, feliratok, oklevelek, életrajzok és minden magyarhoni orvostant illető kéziratok vagy nyomtatások..." összegyűjtésére. /Orvosi Tár. 1845. 21.sz., /nov.16./ 328.l./

Az Orvosi Tár utolsó számaiban - 1848 végén - jutott még hely, a katonasorvosi cikkeknek és közleményeknek.

+ + +

Végül megállapíthatjuk, hogy a Bugát Pál szerkesztésében másfél évtizeden át megjelent Orvosi Tár azzal, hogy lehetőséget teremtett a hazai gyakorlati és tudományos orvosi közlemények megjelentetésére és sok külföldi gyógyászati szaklap cikkeit közvetítette, megvetette a magyar orvostudomány és irodalom fejlődésének alapját, jelentős szerepet vállalt a hazai orvostársadalom magyarrá formálásában is.

- Folytatjuk -

Irodalom

- 1/ Batári Gyula: "Magyar Isis" a Természettudományi Társulat tervezett folyóirata. = Magyar Könyvszemle 1971, 87, 2-3, 182-184.
- 2/ Busa Margit: Az Orvosi és Gazdasági Tudósításokról. = Magyar Könyvszemle, 1957, 73, 4, 379-381. l.
- 3/ Batári Gyula: Sándorfi József és az első magyar orvosi folyóirat. = Orvosi Hetilap, 1969, 110, 42, 2468-2470.
- 4/ Krompacher Bertalan: Jankovich Miklós irodalmi törekvései. Bp. 1931.
- 5/ Tudományos Gyűjtemény. 1830, XI. 123-125.

1978. június 16-17-én tartottuk meg Szolnokon az orvosi könyvtárosok és orvostanácsadók 7. tájékoztatóját, amelyen 60-an vettek részt. Az értekezlet előadásait és hozzászólásaink kivonatát idei 4. számunkban közöljük. Az értekezlet sikeres megszervezéséért és a szíves vendéglátásért Dr Csépanyi Attila kórházigazgató főorvosnak és Dr Kardos Józsefnének, szolnoki alközpontunk vezetőjének ezúton is köszönetet mondunk.

x x x x x

Current Views in Digestive Endoscopy

A Magyar Gastroenterológiai Társaság kiadásában most jelent meg a Budapesten tartott 3. Európai Endoscopos Kongresszus tudományos anyaga angol nyelven. A 300 oldalas kötet /106 fekete-fehér, 12 színes ábrával valamint 87 táblázattal/ a kongresszuson elhangzott 4 kerekasztal konferencia és 2 szimpózium teljes anyagát tartalmazza.

A könyv megrendelhető dr Wittman István c. egyetemi tanár, a Magyar Gastroenterológiai Társaság főtítkáranál, címe: János Kórház IV. Belosztálya, Budapest, Diósárok u. 1., irányítószám 1125.

A kiadvány ára 500 Ft. A fizetés módja: utánvételes szállítás, postai átutalás vagy MNB átutalás a Magyar Gastroenterológiai Társaság MNB 218-98983 sz. számlájára.

Abstracts of Articles Published in Present Issue

Eva EGRY

Evaluation of Oncological and Radiological Periodicals With Special Reference to Hungarian Acquisitions

The primary aim of the study was to establish the number of oncological and related radiological journals cited in abstracting and indexing periodicals. It has been found that 118 oncological and 99 radiological journals had been registered in the main indexing and abstracting periodicals during 1977. The number of abstracts originating from non-oncological and non-radiological journals was much higher.

The SABIR /Cancernet/ system processed between 1969 and 1974 57.240 oncological publications - 54.496 were published in 1038 journals, the rest in monographs and other periodicals.

The Hungarian Medical Library and Documentation Center has issued a world-fund of medical-biological periodicals for MEDINFORM a common enterprise of the COMECON countries. According to this fund 91 oncological and 83 radiological journals, i.e. a high per cent has been available in the COMECON countries during 1977. It has been established moreover, which of these special journals would still be required.

On the basis of the Union Catalogue 58 from the 118 oncological and 46 from the 99 radiological journals are available in Hungary. As compared to the number of journals processed in Index Medicus and Excerpta Medica the proportion was considered satisfactory. Subscription to journals of lesser known languages, i.e. Turkish, Greek, Portuguese, etc., may be omitted since request of papers can be obtained by means of interlibrary lending.

Nevertheless, 15 missing journals have been found which are processed in the main indexing and abstracting periodicals. These should be acquired by the Hungarian medical libraries. Examination

of the regional distribution and of the number of copies within the country aimed at a more coordinate subscription of the journals.

Jiří DRBÁLEK

Outlines of the Optimal Structure of Contents Table in Scientific Journals

Reading of journals usually begins by scanning table of contents for article of interest. The structure of this page is very important. The numerous attempts at standardization have yielded little success so far. Kallner et al. examined the degree the structure influences the reader's "work productivity". The following factors have been studied.

1. Printing-type
2. Space between titles
3. Arrangement of author's name and title
4. Typographic emphasis of important data
5. Size and arrangement of contents column
6. Particulars of not real importance

The test was carried out by help of 53 regular users of Current Contents. It has been found optimal to put the author's name, as a non-relevant information, in a separate column. Length of the title involved no difficulty for the reader. Viewpoints of an ideal contents-structure are as follows.

1. It should be easy to survey
2. Easy location of keywords
3. Scanning should not be tiresome

E. HÁJKOVÁ - S. SVATÁ

Experiences With MEDLINE Computer Retrieval

Foreign information services have been tried for several years by the Medical Information Institute of Prague. On the basis of an agreement off-line output of certain information requests are available from the Geneva MEDLINE subcenter. Special forms are used for the requests worded by experts of the center. At the same time manual retrieval has not been given up. The users were asked sub-

sequently to evaluate informations obtained by answering a questionnaire. The present answers were compared to the results of an earlier investigation on manual retrieval /See Table/.

Wording of requests can be refined in addition to the headings in cases of computer information. Nevertheless, this requires several years of skill. The Prague Center will have no chance to acquire skill given the Geneva Center stopped the service.

<u>Retrieval</u>	<u>MEDLINE</u>	<u>Manual</u>
Number of items	45,3	33,2
<u>Relevance %</u>		
Perfect adequacy	51,7	85,5
Partly adequate	25,1	9,5
Inadequate	23,2	5,2
<u>Appreciation of users %</u>		
Excellent	62,8	82,6
Medium	29,2	17,4
Moderate	6,2	-
Unappreciable	1,2	-
No comment	0,6	-

Otakar PINKAS

Terminal and Automation of Library Work at the Central
Medical Library of Warsaw

Mechanization attempts of the library work and information services are longstanding at the National Library of Warsaw. The primary aim of the author's study-tour was to examine the possibilities of an interactive operation from from a foreign data-base.

The Medical Library of Warsaw acquired in 1974 the right to use the MEDLINE system of the MEDLARS center at the Karolinska Institute of Stockholm. Approximately 40 SDI profiles and about 360 retrievals are accomplished monthly.

Non-recurrent requests for literature search are written on the request form in natural language. The columns of the request form are roughly similar to those of the MEDIARS system. These forms are analyzed at the department of bibliography and translated into the search request formulation by using MESH descriptors and Boolean operators. Interactive operation is performed by the acting manager of the library. Data selected by the computer in Stockholm are partly printed, often directly, i.e. on-line. The service, particularly its promptness is highly appreciated by the users.

Automation is used also to produce the Polish National Bibliography, the Union Catalogues, and the Location Indices. In cooperation with the Polish National Bibliography the so-called Aesculap system has been developed which will enable interactive operation from the medical data-base.

Gyula BATÁRI

Beginnings of the Hungarian Medical Press

Antecedents of medical journals, i.e. journals that published occasionally medical papers have been omitted. Merely the "Scientific Collections" /Tudományos Gyűjtemény/ has been analyzed, a periodical that published for a long time high-level medical reports. Medical journals in non-Hungarian language but published in Hungary have been dealt with, too, since they constitute an organic part of Hungarian medical press-history. The first Hungarian popular medical journal, the "Health Adviser" /Egészségügyi Tanácsadó/, as well as journals bearing on homeopathy - similia similibus - have been mentioned, too.

Анализ онкологических и радиологических журналов с точки зрения развития библиотечного фонда в Венгрии

Автор анализирует журналы, посвященные одной из наиболее динамически развивающейся отрасли медицины – онкологии и связанной с ней радиологии, прежде всего с точки зрения их содержания в реферативных журналах. На основании разных регистров удалось установить, что в 1977 году 118 онкологических и 99 радиологических журналов учитывались в больших указательных и реферативных журналах, совместно.

На основании сбора данных составила таблицу:

	Онкологические журналы	Радиологические журналы
Index Medicus	40	44
Excerpta Medica	47	48
Zentralblatt Hämatologie	19	18
Berichte d. Allgemeine Pathologie	12	4
Мед. Реф. Журнал	27	34
Current Contents	29	22

Количество рефератов статей из журналов неонкологических и нерадиологических профилей больше этого.

Система SABIR /CancerNet/ как наибольшее начинание, обрабатывала данные 57.240 онкологических публикаций в период 1969–74 гг., из них 54.496 происходили из 1038 журналов, остальные – из монографий и других периодических изданий.

Центральная Библиотека и Институт Информации Медицинских Наук издала мировой фонд медико-биологических журналов с целью информации для Мединформа как общего органа Стран СЭВ-а. Из этого выясняется, что в 1977 году социалистические страны получили 91 онкологических и 83 радиологических журнала разного типа, что охватывает большой процент мирового издания. Установлено и то, что какие журналы /онкологического и радиологического профиля/ необходимы для системы социалистических стран кроме вышеуказанных.

Анализируя венгерские условия в этом отношении на фоне Центрального Каталога устанавливает, что среди 118 онкологических журналов 58, а из 99 радиологических журналов 46 выписываются для страны. Сопоставляя с журналами, обработанными в Index Medicus и Excerpta Medica, эти показатели оказываются неплохими. Выписывать журналы, изданные на менее известных языках, т.е. южно-американские, южно-африканские, греческие, турецкие, и т.п. для формальной полноты не следует. Если возникает необходимость в сообщении из этих журналов, то можно его доставить путем межбиблиотечного абонемена. Однако, существуют 15 журналов, которые обрабатываются почти всеми важными органами, таким образом могут считаться информативными журналами. Сеть медицинских библиотек должна выписывать эти журналы дополнительно. Автор изучает распределение отдельных журналов внутри страны по разным территориям, кроме того и тираж, указывая журналы, выписку которых нужно было бы организовать по лучшему распределению.

Jiří DRBÁLEK

Определение оптимальной структуры страницы-содержания в научных журналах

При чтении научных журналов читатель, как правило, в первую очередь пересмотрит страницу содержания для установления, что какие статьи интересны для него. Структура этой страницы очень важна, поэтому уже годами стараются стандартизировать, пока еще с небольшим успехом. Kallner и сотрудники исследовали влияние структуры на "продуктивность работы" читателя, пересматривающего страницу содержания. Они изучали влияние следующих факторов: 1. шрифт, 2. расстояние между отдельными заглавиями, 3. порядок имени автора и заглавия статьи, 4. подчеркивание шрифтом важности данных, 5. ширина и расставление столбика содержания, 6. информации, непосредственно неинтересные для читателя.

53 научных сотрудников привлекали в проведении пробы, которые регулярно пересматривают Current Contents. Читатели рассматривали оптимальным, когда имя автора, т.е. нерелевантная информация была указана в отдельном столбике. Длина заглавий не вызывала трудностей для читателей. В конечном итоге при

сформировании оптимальной структуры следует учесть: 1. возможность быстрого пересмотра, 2. возможность удобного поиска ключевых слов, 3. устранение утомляемости читателя при пересмотре.

Е. HÁJKOVÁ, S. SVATÁ

Опыт по применению механизированных ретроспективных поисков литературы MEDLINE

Пражский институт по медицинской информации за последние годы решает задачу испытания служб зарубежных информационных органов. Соглашен договор с Женевским подцентром MEDLINE, по которому на запросы Пражского центра получают off-line recherche. Запросы заданы на специальных документах, сформулированы специальными листами центра. Кроме того, продолжают начатый уже годами мануальный ретроспективный поиск литературы. Поскольку собрано достаточное количество данных, высылали анкеты потребителям для оценки полученных решерш. Затем, полученные данные сопоставляли с данными анализа, проведенного в предыдущем году, в ходе которого потребители оценивали мануальные решерши. Результат сравнительного исследования:

Среднее количество статей

решерш	MEDLINE	мануальный, классический
	метод	
количество статей	45,3	33,2

Релевантность статей решерша

решерш	MEDLINE	мануальный, классический
	метод	
полностью соответствует теме	51,7%	85,5%
частично соответствует теме	25,1%	9,5%
совсем не соответствует теме	23,2%	5,2%

Ценность решерша по мнению потребителя

решерш	MEDLINE	мануальный, классический
	метод	
весьма ценный	62,8%	82,6%
частично ценный	29,2%	17,4%
незначительная ценность	6,2%	-
неценный	1,2%	-
не сообщил мнение	0,6%	-

При механизированных решершах можно усовершенствовать не только указательную работу, но сформулирование запросов. Это требует многолетнего опыта. Пражский центр в дальнейшем не имеет таких возможностей, так как женеvский центр прекратил отправле- ние решершов.

- . -

Otakar PINKAS

Механизация терминала MEDLINE и библиотечной работы в варшавской Главной Медицинской Библиотеке

В варшавской Главной Медицинской Библиотеке уже годами продолжаютс я исследования по механизации библиотечной работы, для использования современных методов информации. В ходе науч- ной командировки автор изучал прежде всего организацию интерак- тивного использования медицинской спецлитературы из зарубежной базы данных.

Варшавская Медицинская Библиотека в 1974 году получила право на использование фонда данных MEDLINE из шведского цент- ра MEDLARS , функционирующего в стохгольмском Karolinska Institutet . В настоящее время непрерывно получают и решерши. Число профилей селективной диссеминации информации при бл. 40 и ежемесячно проводится работа ок. по 360 решершам.

Потребитель записывает на бланк заказа данные для разо- вого поиска литературы по натуральному языку. На бланке заказа имеются в основном такие же графы как на бланке заказа системы MEDLARS . Эти бланки анализируются сотрудниками библиографичес- кого отдела библиотеки, переводятся на заказный формат,

который содержит дескрипторы Medical Subject Headings и операторы Boole. Сам интерактивный поиск выполняется заместителем директора библиотеки. Он ознакомляется с формализованным выражением заказов и на основании знаний в отношении базы данных и возможностей интеракции оценивает возможности поиска. Данные, полученные вычислительной машиной стокгольмской библиотеки, в части случаев печатаются, нередко сразу, т.е. по методу on-line. Потребители оценивают службу, особенно скорость получения информации.

Польские библиотекари используют метод автоматизирования и для составления польской национальной библиографии и центральных каталогов, списков мест нахождения документов. В сотрудничестве с польской национальной библиографией создали так наз. систему Aeskuлар, позволяющая в дальнейшем осуществить интерактивный поиск информации из базы медицинских данных.

Дьюла БАТАРИ

Сформирование медицинской печати в Венгрии

В сообщении не имеются данные о попытках до появления первых медицинских журналов и автор не останавливается также на изложении газет, временами издавших сообщения медицинского отношения. Дается только анализ периодического издания "Tudományos Gyűjtemény" /Научный Сборник/, как органа, в котором долгое время были опубликованы медицинские статьи высокого качества. Рассматриваются также венгерские медицинские журналы, изданные не на венгерском языке, так как они также являются органическими элементами истории венгерской медицинской печати. Изложен и первый венгерский научно-популярный медицинский журнал - "Egészségügyi Tanácsadó" /Ориентации по сохранению здоровья/. Даются сообщения также о венгерских журналах по медицинскому заблуждению данной эпохи - гомеопатии /similia similibus/.

